

MONITORING NOVINARSKIH SAMOREGULATORNIH TIJELA U CRNOJ GORI

PRVI IZVJEŠTAJ
(septembar 2012 – mart 2013)

Autor: Dragoljub Duško Vuković

Podgorica,

april 2013.

SADRŽAJ:

1. UVODNE NAPOMENE.....	4
2. ISTORIJAT MEDIJSKE SAMOREGULACIJE U CRNOJ GORI.....	6
3. OBNAVLJANJE SAMOREGULACIJE	7
4. KAKVA SU I ŠTA RADE NOVOFORMIRANA SAMOREGULATORNA TIJELA.....	9
4.1. Oblik organizovanja i članstvo.....	9
4.2. Organizaciona struktura.....	10
4.3. Ciljevi.....	12
4.4. Nadležnosti.....	12
4.5. Modeli samoregulacije.....	14
4.6. Javnost rada.....	16
4.7. Način finansiranja.....	18
5. REZULTATI RADA SAMOREGULATORNIH NOVINARSKIH TIJELA.....	19
5.1. Izvještaji novinarskih samoregulativnih tijela.....	19
5.1.1. Učestalost izvještavanja.....	19
5.1.2. Broj evidentiranih primjera kršenja Kodeksa.....	20
5.1.3. Utvrđivanje kršenja zakona.....	22
5.1.4. Najčešća kršenja Kodeksa prema izvještajima samoregulatornih tijela.....	24
5.1.5. Kršenja Kodeksa od strane elektronskih medija.....	25
5.1.6. Kršenja Kodeksa od strane internet portal.....	25
5.1.7 Razlikovanje govora mržnje i uvredljivog govora.....	26

6. UPOREDNI MONITORING I ANALIZA AKCIJE ZA LJUDSKA PRAVA.....	28
6.1. Načelo 1 Kodeksa: Selektivan odnos prema činjenicama, jednostranost	28
6.2. Načelo 2 Kodeksa: Kritički odnos prema moćima.....	33
6.3. Načelo 3 Kodeksa: vijest i komentar zajedno	33
6.4. Načelo 4 Kodeksa: ispravka, demanti, izbjegavanje izvinjenja.....	34
6.5. Načelo 5 Kodeksa: pitanje etničke i nacionalne pripadnosti.....	35
6.6. Načelo 6 Kodeksa: neetično prikupljanje informacija.....	36
6.7. Načelo 7 Kodeksa: zaštita izvora.....	37
6.8. Načelo 8 Kodeksa: zaštita privatnosti.....	37
6.9. Načelo 9 Kodeksa: otkrivanje identiteta maloljetnika počinilaca ili žrtava krivičnih djela.....	39
6.10. Načelo 10 Kodeksa: kršenje pretpostavke nevinosti.....	39
6.11. Načelo 11 Kodeksa: prihvatanje privilegija.....	44
6.12. Načelo 12 Kodeksa: novinarska solidarnost i plagijat.....	44

1. UVODNE NAPOMENE

Ovo je prvi izvještaj u okviru projekta "Monitoring novinarskih samoregulatornih tijela u Crnoj Gori", koji od septembra 2012. realizuje Akcija za ljudska prava (*Human Rights Action - HRA*) iz Podgorice, uz podršku Ambasade Velike Britanije u Podgorici. Projekat će trajati dvije godine, a izvještaje ćemo objavljivati svakih pola godine.

Cilj projekta je podrška medijima i novinarskim, odnosno medijskim samoregulatornim tijelima u Crnoj Gori da objektivno i ujednačeno primjenjuju Kodeks novinara Crne Gore i standarde ljudskih prava.

Smatramo da samoregulacija medija može i treba da koristi zaštiti ljudskih prava i sprječavanju njihovog kršenja. Vjerujemo da, ako se vrši profesionalno i nepristrasno, samoregulacija u medijima može da spriječi sudske sporove i doprinese odgovornom informisanju javnosti.

Nadamo se da posmatranjem primjene Kodeksa od strane i medija i samoregulatornih tijela, izvještavanjem o tome i podsticanjem razgovora na tu temu, možemo da djelujemo korisno, kao dio "sistema medijske odgovornosti", kako je to definisao stručnjak za novinarsku etiku, profesor Claude-Jean Bertrand.¹

Od septembra 2012, HRA objavljuje i elektronske biltene o praksi Evropskog suda za ljudska prava u odnosu na različite aspekte slobode izražavanja od značaja za novinare.² Bilteni se dostavljaju redakcijama medija u Crnoj Gori i samoregulatornim tijelima. U pripremi za štampu je i priručnik za novinare o primjeni pravila etike i ljudskim pravima, koji je napisala novinarka Marijana Bojanović posle serije radionica koje je HRA organizovala na odabrane teme iz oblasti ljudskih prava i novinarske etike, u saradnji sa urednicima vodećih crnogorskih medija.

Ovaj izvještaj, čiji je autor novinar Dragoljub Duško Vuković, zasnovan je na izvještajima koje su, u periodu od 1. septembra 2012. do 31. marta 2013, objavila novinarska samoregulatorna tijela u Crnoj Gori, kao i na monitoringu projektnog tima HRA.

U posmatranom periodu, Medijski savjet za samoregulaciju objavio je pet izvještaja, a Samoregulatorni savjet za lokalnu štampu jedan. Savjet za štampu i Ombudsman *Televizije Vjesti* još uvijek nisu objavili izvještaje.

¹ Bertrand se smatra najpoznatijim međunarodnim stručnjakom za novinarsku etiku. On je definisao sisteme medijske odgovornosti (*Media Accountability Systems*), kao pravila i prakse koje uključuju "svaki vid nevladine aktivnosti kojom se mediji i novinari podstiču da poštuju etička pravila profesije". U ove sisteme spadaju etički kodeksi, savjeti za štampu i druga samoregulatorna tijela, istraživanja koje sprovode nevladine organizacije, revizije itd. Detaljnije, vidi <http://www.rjionline.org/MAS-Claude-Jean-Bertrand>; takođe vidi, "Moć bez odgovornosti", dr Sandra Bašić Hrvatin, tekst objavljen u časopisu Medijska kultura br. 02/2011, "Samoregulacija", Civilni forum Nikšić, 2011, str. 23-27.

² Bilteni, koje priprema advokat Peter Noorlander iz *Media Legal Defence Initiative* iz Londona u saradnji sa HRA, dostupni su na internet stranici http://www.hraction.org/?page_id=459

Monitoring HRA je bio usmjeren na dnevne štampane medije koji se izdaju u Crnoj Gori, nedjeljnični "Monitor", portale "Analitika", "Café del Montenegro", "IN4S" i "Vijesti online".

Iako su saradnici/ce HRA nastojali da pažljivo prate sadržaj navedenih medija, vjerovatno nije evidentiran baš svaki slučaj neetične novinarske prakse. Namjera je bila da načelno, na osnovu sopstvenog monitoringa, provjerimo da li novinarska samoregulatorna tijela uspijevaju da potpuno i odgovarajuće reaguju na postupanja medija koja predstavljaju kršenja Kodeksa novinara Crne Gore, u okviru njihovih nadležnosti.

Na osnovu analize samoregulatorne prakse, u izvještaju su istaknute i preporuke.

Ovaj prvi izvještaj sadrži i kratak istorijat razvoja samoregulatorne prakse u crnogorskoj medijskoj zajednici u posljednjoj deceniji.

Zahvaljujemo Marijani Buljan na korisnim sugestijama koje su doprinijele poboljšanju izvještaja.

Očekujemo i Vaš komentar.

Tea Gorjanc Prelević,

izvršna direktorica NVO Akcija za ljudska prava

2. ISTORIJAT MEDIJSKE SAMOREGULACIJE U CRNOJ GORI

Obnavljanje razgovora unutar profesije o novinarskoj etici i samoregulaciji u Crnoj Gori počelo je 2001, početkom rada Instituta za medije Crne Gore (IMCG), krovne medijske organizacije koju su osnovale tada relevantne novinarske i medijske organizacije u Crnoj Gori, te svi relevantni javni i komercijalni mediji na nacionalnom i lokalnom nivou³.

Jedan od prvih projekata IMCG bila je izrada novinarskog etičkog kodeksa. Poslije nekoliko mjeseci rada predstavnika različitih novinarskih udruženja u radnoj grupi i pomoći eksperata iz inostranstva, 21. maja 2002. svečano je potpisana Kodeks novinara Crne Gore (u nastavku "Kodeks").

U izradi Kodeksa učestovali su i potpisali ga predstavnici Udruženja novinara Crne Gore, Udruženja profesionalnih novinara Crne Gore, Asocijacije mladih novinara Crne Gore, Nezavisnog sindikata novinara Crne Gore, Asocijacije nezavisnih štampanih medija Crne Gore (MONT PRESS) i Udruženja nezavisnih elektronskih medija Crne Gore (UNEM)⁴.

Kodeks, koji sadrži 12 osnovnih načela i više odgovarajućih smjernica u kojima su ta načela objašnjena i precizirana, i danas je na snazi. Iako je na kraju Kodeksa napomenuto da smjernice nijesu konačne, već da se mogu dorađivati u skladu sa etičkim dilemama koje bude donosila praksa, u međuvremenu se to nije desilo. Postojao je jedan pokušaj u tom smislu, koji je osujetio prestanak rada Novinarskog samoregulatornog tijela (NST).

Pod okriljem IMCG i uz inostranu eksperetsku pomoć, skoro godinu dana nakon usvajanja Kodeksa, nastavljen je projekt zaokruživanja procesa samoregulacije osnivanjem prelazne forme samoregulatornog tijela. Nakon prelaznog rješenja koje je potrajalo izvjesno vrijeme, ustanovljeno je NST, koje je bilo registrovano kao nevladina organizacija. Savjet NST za monitoring i žalbe činili su predstavnici novinarskih udruženja, potpisnika Kodeksa i osnivača samoregulatornog tijela, dnevnika "Vijesti" i "Pobjeda", Atlas TV i nedjeljnika "Monitor".

NST je objavilo ukupno 17 izještaja o poštovanju Kodeksa. Prvi izještaj je objavljen u martu 2006, a posljednji u januaru 2010. Ovo samoregulatorno tijelo prestalo je da radi u martu 2010.

³ Među osnivačima Instituta za medije su bili: Udruženje profesionalnih novinara Crne Gore, Asocijacija mladih novinara Crne Gore, Nezavisni sindikat novinara Crne Gore, Asocijacija nezavisnih štampanih medija Crne Gore (MONT PRESS), Udruženje nezavisnih elektronskih medija Crne Gore (UNEM), dnevničari "Vijesti", "Dan" i "Pobjeda", RT Crne Gore, Radio Antena M, RTV Elmag, NTV Montena, MINA – MNNews, nedjeljničnik "Monitor", petnaestodnevnik "Polja", portal PCNEN, itd.

⁴ "Potpisnici su usvajanje zajedničkog Kodeksa ocijenili kao 'istorijski' čin u otvaranju procesa samoregulacije novinarske profesije, kao i doprinosom harmonizaciji crnogorskog društva" (Iz Saopštenja za javnost IMCG).

nakon istupanja predstavnika dnevnog lista "Vijesti" i nedjeljnika "Monitor" iz njegovog Savjeta⁵. Neposredan povod bilo je neslaganje u pogledu načina odlučivanja i tumačenja odredbe tačke 2 Kodeksa, kojom je propisano da novinar radi u duhu ideje da bude kritični posmatrač onih koji su moćni u društvu.⁶

Savjet NST je do prestanka rada imao ukupno osam članova, iako je Statutom bilo predviđeno da to tijelo ima od 9 do 11 članova. Statutom nije propisano šta se dešava u slučaju da neko od predstavnika medija istupi iz Savjeta, niti pod kojim okolnostima NST prestaje sa radom.

Iako je prestalo sa radom, NST formalno nije prestalo da postoji i njegov internet sajt je povremeno ažuriran. U vrijeme završetka rada na ovom izvještaju, u toku je bio proces registracije NST u skladu sa novim Zakonom o nevladnim organizacijama.⁷

3. OBNAVLJANJE SAMOREGULACIJE

Obnavljanje samoregulatorne prakse na novim osnovama u Crnoj Gori podsticala je Misija OEBS-a u Crnoj Gori, odnosno njeno medijsko odjeljenje, kao i Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori⁸ i predsjednik Crne Gore Filip Vujanović.

⁵ Članovi Savjeta NST u momentu prestanka rada ovog samoregulatornog tijela bili su: Mirsad Rastoder (Udruženje profesionalnih novinara CG), Vesna Pejović (Nezavisni sindikat novinara Crne Gore), Rajko Šebek (Udruženje nezavisnih elektronskih medija CG), Jovan Plamenac (Udruženje novinara CG), Neđeljko Rudović (dnevni list "Vijesti"), Savić Jovanović (dnevni list "Pobjeda"), Milka Tadić Mijović (nedjeljni "Monitor") i Vuk Perović (ATLAS TV). Članovi Upravnog odbora Novinarskog samoregulatornog tijela u momentu sukoba i prestanka rada bili su: Ranko Vujović (Udruženje nezavisnih elektronskih medija CG), Jovanka Kovačević – Đuranović (Udruženje profesionalnih novinara CG), Senko Čabarkapa (Udruženje novinara CG), Jelica Pantović (TVC) i Boris Darmanović (Asocijacija mladih novinara CG). Izvor: <http://www.nstcg.org>

⁶ Konkretno, došlo je do neslaganja oko toga da li je prekršen Kodeks u intervjuu koji je objavila televizija "In" sa srpskim biznismenom Stankom Subotićem Canetom, koji važi za kontroverznu osobu, blisku premijeru Crne Gore, a za kojim je u to vrijeme Republika Srbija raspisala međunarodnu potjernicu. Članovi Savjeta NST iz "Monitora" i "Vijesti" smatrali su da je načinom na koji je novinar Rajko Šebek, inače i sam član Savjeta NST, postavljao pitanja sagovorniku prekršio načelo 2 Kodeksa, u kome se, u drugom stavu, navodi: "novinar radi u duhu ideje da bude kritički posmatrač onih koji su moćni u društvu, politici i ekonomiji". U izjavi za Radio Slobodna Evropa, član Savjeta NST iz "Vijesti" Neđeljko Rudović je rekao: "Na kraju je došlo do toga da je gospodin Subotić ispričao samo onu priču koja je njemu odgovarala. Gospodin Subotić nije bio suočen sa pitanjima koja bi mogla po njega biti neprijatna i iz kojih bi se moglo vidjeti ili naslutiti da nije baš tako kako je on htio da prenese crnogorskoj javnosti. Na žalost, kolega koji je radio taj intervju takođe je član NST-a i po meni nije ispunio svoj zadatak. I prosti bila je neodbranjiva teza da nije novinarski Kodeks prekršen stavom 2 koji kaže da novinar mora da ima kritičku distancu prema onima koji su moćni u društvu." Autor intervjuja i član Savjeta NST Rajko Šebek je, takođe za Radio Slobodna Evropa, iznio svoj stav u vezi sa optužbom kolega da je prekršio Kodeks: "Nije bilo sporno da se raspravlja o intervjuu i njegovoj sadržini, ali su te kolege smatrale da je Kodeks prekršen jer sam postavio malo pitanja i da pitanja nijesu bila dobra. Smatram da to ni po jednom članu Kodeksa nije definisano, jer bi u toj situaciji mogli da analiziramo svaki intervju u Crnoj Gori i svijetu i onda bi rekli da je kodeks prekršen jer nije postavljeno to i to pitanje."

(http://www.slobodnaevropa.org/content/stanko_subotic_intervju_tv_in_novinarsko_samoregulatorno_tijelo/1993722.html)

⁷ Proces preregistracije NST inicirao je, prema informacijama HRA, posljednji predsjednik Savjeta NST Mirsad Rastoder.

Predsjednik Vučić je pozvao predstavnike relevantnih medija, novinarskih i medijskih udruženja na sastanak održan 30. maja 2012., koji je bio posvećen ovom pitanju.⁹ Sastanak kome je prisustvovao veliki broj uticajnih ljudi iz medija nije doveo do rezultata u vidu konsenzusa za uspostavljanje jednog samoregulatornog tijela nadležnog za sve medije u Crnoj Gori. Napor sa strane nijesu doveli do obnavljanja novinarske samoregulacije na nivou cijele medijske industrije, odnosno medijske zajednice. Umjesto obnove jedinstvenog samoregulatornog tijela, tokom 2012. i početkom 2013. osnovano je više novih samoregulatornih tijela u Crnoj Gori.

- Početkom marta 2012. predstavnici 18 štampanih, elektronskih i internet medija osnovali su Medijski savjet za samoregulaciju (MSS)¹⁰.
- Mjesec dana poslije osnivanja MSS, formiran je Samoregulatorni savjet za lokalnu štampu (SSLŠ), kojem je pristupilo 11 štampanih medija, od kojih većina izlazi povremeno¹¹.
- Krajem maja 2012, dva privatna dnevna lista "Vijesti" i "Dan", i nedjeljnik "Monitor", osnovali su Savjet za štampu (SŠ)¹², koji je uveden u registar nevladinih organizacija 6. avgusta 2012.¹³
- Televizija "Vijesti" je formirala inokosno samoregulatorno tijelo – ombudsman, o čijem je uspostavljanju javnost obaviještena 25. januara 2013.¹⁴ Izvršni direktor *Televizije Vijesti* Slavoljub Šćekić je za prvog ombudsmana imenovao afirmisani novinarku i urednicu toga medija Aидu Ramusović. Prethodno je i dopunom Statuta TV Vijesti ustanovljen ovaj vid samoregulacije.

⁸ Detaljnije vidjeti u saopštenju Delegacije Evropske unije na: <http://www.delmne.ec.europa.eu/code/navigate.php?Id=1808>.

⁹ Vučić je apelovao "na sve, koji su na direktni ili indirektni način uključeni u kreiranje i razvoj crnogorskog modela samoregulacije", da "intenziviraju, uspostave međusobnu saradnju i komunikaciju i pokažu punu posvećenost ovom procesu" (<http://www.predsjednik.me/?akcija=vijest&id=3699>).

¹⁰ MSS su osnovali: Radio-televizija Crne Gore, lokalni javni servis Radio Tivat, komercijalne televizijske i radio stanice "In", "Atlas", MBC, "Elmag", "Montena", "Bojin", "Teuta"¹⁰, Radio Antena M, Radio Montena, Skala Radio, Radio Dux, Radio Jadran, dnevnik "Pobjeda" u većinskom vlasništvu države, privatni dnevnik "Dnevne novine" i privatni internet portal "Café del Montenegro" i "Analitika". (Odluka o osnivanju, usvojena na osnivačkoj skupštini 7. marta 2012. godine u Podgorici.)

¹¹ SSLŠ su osnovali štampani mediji: "Komuna", "Pljevaljske novine", "Mojkovačke novine", "Mozaik", "Tokovi", "Glas Berana", "Cetinjske novine", "Danilovgradske novine", "Novske novine", "Alav" i "Medijska kultura".

¹² Statut NVO Savjet za štampu, član 2.

¹³ Izvor: Rješenje Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore od 6.8.2012.

¹⁴ Izvor: <http://www.vijesti.me/vijesti/tv-vijesti-dobija-ombudsmana-clanak-110681>

U nacionalnom javnom servisu Radio-televizija Crne Gore (RTCG) postoji Komisija Savjeta RTCG za razmatranje predstavki i prigovora slušalaca i gledalaca, čiji je glavni zadatak da prati poštovanje programskih principa te medijske organizacije¹⁵. Postojanje ovakve komisije u RTCG je obaveza koja proizilazi iz člana 15 Zakona o javnim radio-difuznim servisima "Radio Crne Gore" i "Televizija Crne Gore" iz 2008, odnosno 2012. Ovakve komisije postoje i u lokalnim javnim radio-difuznim servisima (npr. Radio Bijelo Polje, RT Nikšić), ali one ne spadaju u vrstu samoregulatornih tijela koja se prvenstveno bave pitanjima novinarske etike i koja su dobrovoljno osnovana, pa prema tome nijesu bila u fokusu ovog izvještaja.¹⁶

Zaključak: *U Crnoj Gori trenutno postoji pet medijskih samoregulatornih tijela za nadzor nad primjenom Kodeksa novinara Crne Gore, od kojih su tri aktivna. Aktivni su Medijski savjet sa samoregulaciju, Samoregulatorni savjet za lokalnu štampu i Ombudsman TV Vijesti, dok su neaktivni Novinarsko samoregulatorno tijelo i Savjet za štampu.*

Preporuka:

- Treba težiti ponovnom uspostavljanju jedinstvenog samoregulatornog tijela za Crnu Goru, koje bi okupilo sve medije zainteresovane za samoregulaciju. Ovo ne isključuje uspostavljanje samoregulacije i na nivou pojedinačnih medija, tj. redakcija.

6. KAKVA SU I ŠTA RADE NOVOFORMIRANA SAMOREGULATORNA TIJELA

4.1. Oblik organizovanja i članstvo

Medijski savjet za samoregulaciju (MSS), Samoregulatorni savjet za lokalnu štampu (SSLŠ) i Savjet za štampu (SŠ) osnovani su i registrovani u Ministarstvu unutrašnjih poslova Crne Gore kao nevladina udruženja, tj. nevladine organizacije (NVO).

Ombudsmana *Televizije Vijesti* bira izvršni direktor na period od najmanje dvije godine iz redova novinara i novinarki.

Članstvo u MSS je dobrovoljno i član ove nevladine organizacije može postati svako pravno lice iz oblasti medijske djelatnosti u Crnoj Gori koje prihvati njen Statut i programske ciljeve. Precizirano je, međutim, da princip dobrovoljnosti važi samo za medije koji ispunjavaju određene uslove.

¹⁵ Statut Radio-televizije Crne Gore, član 33

¹⁶ Primjera radi, vidjeti zapisnike o radu Komisije za razmatranje predstavki i prigovora RTCG, dostupne na: <http://rtcg.me/rtcg/biltena-casopis.html>

Za radio i televizijske stanice uslov je da su registrovane najkraće šest mjeseci i da svojim signalom pokrivaju najmanje 10% teritorije Crne Gore. Osim toga, one moraju da imaju najmanje 5% sopstvene produkcije unutar dnevnog informativnog programa.

Kada je riječ o štampanim medijima, uslovi za članstvo u MSS su da izlaze najkraće šest mjeseci na dnevnoj ili nedjeljnoj osnovi i da im je minimalni tiraž 3.000 primjeraka.

U slučaju internet medija, uslovi za članstvo u MSS su sljedeći: da su registrovani u Crnoj Gori, da postoji redovno najkraće godinu dana, da najmanje 5% njihovog sadržaja bude iz sopstvene produkcije i da broj jedinstvenih posjeta na dnevnoj osnovi bude najmanje 5.000.¹⁷

Iako je SSLŠ organizovan kao samoregulatorno tijelo lokalne štampe, u Statutu ove nevladine organizacije navedeno je da njen član može biti "svako pravno lice iz oblasti medejske djelatnosti u Crnoj Gori koje prihvata Statut i programske ciljeve Savjeta", kao i da članovi "mogu biti štampani mediji koji ispunjavaju opšte poznate uslove o registraciji".¹⁸

Statutom SŠ ostavljena je mogućnost da se osnivačima (dnevni listovi "Vijesti" i "Dan", i nedjeljnik "Monitor") pridruži još neki medij i stekne status osnivača, pod uslovom da "pređe 15% udjela na tržištu ili 15% povjerenja čitalaca, u skladu sa referentnim istraživanjima javnog mnjenja". Precizirano je, međutim, da osnivači i članovi udruženja ne mogu biti članovi drugih sličnih organizacija na teritoriji Crne Gore, kao i da, u suprotnom, automatski gube status u SŠ.¹⁹

Zaključak:

Za razliku od Novinarskog samoregulatornog tijela, čiji su osnivači, osim medija, bila novinarska i medejska udruženja, nova novinarska samoregulatorna tijela u Crnoj Gori osnovali su samo mediji.

4.2. Organizaciona struktura

Medijski savjet za samoregulaciju (MSS) ima skupštinu, upravni odbor, izvršnog sekretara/direktora²⁰ i monitoring tim. Skupštinu MSS čine svi članovi udruženja sa jednakim pravom glasa i predviđeno je da se ona redovno sastaje jednom godišnje. Upravni odbor se bira na četiri godine, ima sedam članova (uključujući i predsjednika skupštine), i rukovodi udruženjem između dvije redovne Skupštine. Monitoring tim čine izvršni sekretar i, kako je

¹⁷ Statut Medijskog savjeta za samoregulaciju, član 9.

¹⁸ Statut Samoregulatornog savjeta za lokalnu štampu, član 10.

¹⁹ Statut Savjeta za štampu, član 10.

²⁰ U Statutu MSS se ova dužnost negdje naziva izvršni sekretar, a negdje izvršni direktor.

navedeno, "tri medijska eksperta". Ovaj tim je zadužen da prati poštovanje Kodeksa i da o tome izrađuje izvještaje (detaljnije u nastavku, u poglavlju 4.5).

Unutrašnja organizaciona struktura Samoregulatornog savjeta za lokalnu štampu (SSLŠ) je istovjetna onoj koju ima MSS. SSLŠ takođe ima skupštinu, upravni odbor i monitoring tim, s tim što se monitoring tim naziva Sud časti i što je njegov sastav drugačiji - čine ga predsjednik toga udruženja i "četiri predstavnika iz reda medijskih eksperata, istaknutih kulturnih i javnih radnika, univerzitetskih profesora, medijskih analitičara i poznatih novinarskih imena koje bira Upravni odbor na period od četiri godine"²¹. Nadležnosti organa su Statutom SSLŠ definisane uglavnom kao i kod MSS.

I Savjet za štampu (SŠ) ima skupštinu, "kao najviši organ upravljanja udruženjem", upravni odbor (čiji je predsjednik ovlašćen za zastupanje), komisiju za žalbe i sekretara.²² Skupštinu čine svi osnivači udruženja i ona se redovno saziva jednom godišnje. U upravni odbor svaki osnivač i član udruženja ima pravo da delegira po dva člana, pri čemu jednoga delegira vlasnik medija ili uprava, a drugoga redakcija medija ili novinari. Komisija za žalbe udruženja ima neparan broj članova (od 3 do 7). Upravni odbor bira Komisiju za žalbe direktnim pozivom ili na osnovu javnog konkursa. Prema Statutu SŠ, članovi Komisije za žalbe ne mogu biti vlasnici, članovi uprave i redakcija osnivača i članova udruženja. Sekretar SŠ je osoba koja je profesionalno angažovana.

Zaključak:

Iako bi za pitanja samoregulacije suštinski trebalo najviše da budu zainteresovani novinari unutar redakcija, od kolektivnih samoregulatornih novinarskih tijela, jedino Savjet za štampu (SŠ) predviđa obavezno učešće i novinara, tj. predstavnika redakcija u svojoj upravljačkoj strukturi, pored predstavnika osnivača ili uprave medija.

Jedino je Statutom SŠ izričito obezbijeđeno da članovi organa za postupanje po predstavkama i nadzor nad poštovanjem Kodeksa budu nezavisne osobe, koje nijesu vlasnici, članovi uprave ili redakcija osnivača ili članova Savjeta, što prema stavu stručnjaka za pitanja medijske samoregulacije, doprinosi povjerenju javnosti u samoregulatorno tijelo.²³

²² Statut SŠ, član 13

²³ "U istinski nezavisnom sistemu, oni koji ih vode ne bi trebalo da imaju bilo kakav interes za ishod regulacije. Ako javnost nema povjerenja da neka medijska regulacija zastupa njene interese, a ne nečije druge, onda takav sistem regulacije na duge staze ne može da funkcioniše" (Philip Harding, consultant, bivši urednik i novinar BBC World service, na radionici za novinare koju je organizovala Akcija za ljudska prava u decembru 2012.)

Prema Statutu Medijskog savjeta za samoregulaciju (MSS) u Monitoring timu treba da budu tri medijska eksperta, a u praksi to tijelo čine dva profesionalna novinara iz medija koji su članovi MSS i izvršni sekretar/direktor MSS.

Samoregulatorni savjet za lokalnu štampu (SSLŠ) je Statutom predviđao da njegov Sud časti čine predstavnici iz reda medijskih eksperata, istaknutih kulturnih i javnih radnika, univerzitetskih profesora, medijskih analitičara i poznatih novinarskih imena. Ovo je samo djelimično ispunjeno, jer su u Sudu časti od navedenih zastupljeni samo ugledni lokalni novinari.

4.3. Ciljevi

Medijski savjet za samoregulaciju (MSS) i Samoregulatorni savjet za lokalnu štampu (SSLŠ) su na istovjetan način definisali ciljeve zbog kojih su osnovani. U njihovim statutima je zapisano da im je cilj da unapređuju i razvijaju medijsku samoregulaciju u Crnoj Gori, implementiraju Kodeks u cilju zaštite građana od neetičnog izvještavanja u medijima, te podižu svijest o značaju istinitog i pravovremenog izvještavanja.

Savjet za štampu (SŠ) je svoje ciljeve definisao preciznije. U Statutu ovog udruženja kao prvi cilj navedeno je praćenje poštovanja Kodeksa i rješavanje predstavki pojedinaca i institucija, a potom medijacija između oštećenih, sa jedne, i redakcija štampanih medija, sa druge strane. Kao treći cilj je navedena edukacija za postupanje u skladu sa etičkim standardima i jačanje ugleda medija²⁴.

U odluci *Televizije Vijesti* o uspostavljanju Ombudsmana nijesu precizirani ciljevi koji se žele postići, ali opis polja njegovog djelovanja upućuje na to da je cilj unaprjeđenje etičkih i profesionalnih standarda u ovom mediju.²⁵

4.4. Nadležnosti

Iako je Medijski savjet za samoregulaciju (MSS) udruženje samo dijela medijske industrije, ovo samoregulatorno tijelo je svoju nadležnost proširilo i na one medije u Crnoj Gori koji nijesu njegovi članovi²⁶. Ovakvo definisana nadležnost neminovno prevazilazi okvire pojma

²⁴ Statut SŠ, član 12

²⁵ "Ombusman se bavi uspostavljanjem i korišćenjem Internog kodeksa medijske kuće. Interni kodeks se usklađuje sa Kodeksom novinara ali i dopunjava internim pravilima Televizije Vijesti. Ombudsman se bavi uspostavljanjem i korišćenjem Stilskog i produktionog priručnika koji sadrži praktična pravila. Posao Ombudsmana je da se pobrine da se Stilski i produzioni priručnik poštuje, da kontroliše njegovu ažurnost i dalji razvoj" (Odluka o osnivanju Ombusmana u TV Vijesti).

²⁶ Statut MSS, član 21 "...Monitoring tim odlučuje po žalbama podnijetim protiv bilo koje medijske organizacije u Crnoj Gori kada su u pitanju povrede Kodeksa novinara Crne Gore i o tome obaveještava javnost. Monitoring tim posreduje u sporovima između medijskih organizacija ili novinara sa fizičkim i pravnim licima u slučaju kada su se medijske organizacije ili novinari

samoregulacija, i kao takva nije uobičajena²⁷. Pritom, MSS u praksi iz redovnog monitoringa izostavlja dio manjih medija koji su njegovi članovi, što je posebno zbumujuće. Naime, već u prvom izvještaju MSS, napomenuto je da je Monitoring tim pratio isključivo rad “najvećih medija”²⁸ (elektronske medije sa nacionalnom pokrivenošću, štampane medije sa tiražem većim od 3.000 primjeraka i portale sa više od 5.000 posjeta dnevno), što znači da nije pratio rad velikog broja medija koji su njegovi članovi, a koji ne spadaju u ovu kategoriju.

U Samoregulatornom savjetu za lokalnu štampu (SSLŠ) kažu da ovo samoregulatorno tijelo prati rad samo ”lokalne štampe i njihovih relevantnih web portala”,²⁹ iako u Statutu nije precizirano da li se to samo odnosi na lokalne štampane medije koji su članovi SSLŠ ili i na one koji to nisu.³⁰

Na osnovu Statuta Savjeta za štampu (SŠ) takođe nije jasno da li će se Komisija za žalbe ovoga udruženja baviti samo žalbama koje se odnose na štampane medije koji su članovi SŠ ili i na druge štampane medije³¹.

Dileme jedino nema u slučaju Ombudsmana *Televizije Vjesti*, koji će se, prema odluci o osnivanju, baviti isključivo pitanjima etičnosti sadržaja ovoga elektronskog medija i posredovanjem između njega i publike, odnosno javnosti.³²

ogriješili o temeljne principe novinarske etike kako ti sporovi ne bi završili na sudu...“.

²⁷ ”Samoregulacija može postojati na nivou cjelokupne medijske industrije ili u okviru pojedinačnih medijskih kuća” (Vodič za samoregulaciju medija, OSCE, Beč 2008). ”Samoregulacija može postojati na nivou cjelokupne medijske industrije ili u okviru pojedinačnih medijskih kuća” (Vodič za samoregulaciju medija, OSCE, Beč 2008, str. 10). U istom priručniku se, kao odgovor na pitanje Šta je neophodno za funkcionisanje medijskog savjeta? navodi sljedeće: ”Mora obuhvatati predstavnike svih interesnih strana – novinare, urednike, vlasnike medija i predstavnike javnosti. Svi moraju biti prihvaćeni od strane javnosti i posvećeni gradnji povjerenja u koncept samoregulacije”. (Vodič za samoregulaciju medija, OSCE, Beč 2008, str. 45). U članku ”Zatvoreni model samoregulacije otvorene novinarske profesije”, dr Đorđe Obradović navodi: ”Osnovna karakteristika vijeća za medije jest dobrovoljnost članstva i dragovoljno pristajanje na pravorijek koji ono ima. Kazne koje se izriču nisu bezazlene i mogu ozbiljno naštetići medijskim kućama, ali one prihvataju samoregulatorno tijelo jer je to bolje rješenje negoli se natezati po sudovima” (časopis ”Medijska kultura”, Samoregulacija, 02/2011, str. 48).

²⁸ ”Monitoring tim Medijskog savjeta pratio je isključivo rad najvećih medija:
a) elektronske medije sa nacionalnom pokrivenošću;
b) štampane medije sa tiražom većim od tri hiljade primjeraka (praćen je rad četiri dnevne novine);
c) portale sa više od pet hiljada posjeta dnevno.” (Izvještaj o radu crnogorskih medija za period 1. april – 15. maj 2012.)

²⁹ Predsjednik Upravnog odbora SSLŠ Amer Ramusović je u razgovoru sa autorom ovoga izvještaja rekao da se rad ovog samoregulatornog tijela tiče samo medija koji su njegovi članovi, iako to nije precizirano u Statutu.

³⁰ Statut SSLŠ, čl. 22 ”...Monitoring tim odlučuje po žalbama podnijetim protiv bilo kojeg lokalnog štampanog medija u Crnoj Gori kada su u pitanju povrede Kodeksa novinara Crne Gore i o tome obavještava javnost. Monitoring tim posreduje u sporovima između medijskih organizacija ili novinara sa fizičkim i pravnim licima u slučaju kada su se medijske organizacije ili novinari ogriješili o temeljne principe novinarske etike kako ti sporovi ne bi završili na susu...“.

³¹ Statut SŠ, čl. 37: ”...Komisija za žalbe prima prigovore čitalaca na neprofesionalne, netačne i neetičke sadržaje objavljene u štampanim medijima kojima su prekršene odredbe Kodeksa novinara Crne Gore”.

Zaključak:

Iako MSS nije jedino medijsko samoregulatorno tijelo, niti je prihvaćeno od cijele medijske industrije u Crnoj Gori, ono postupa kao ekskluzivni arbitar za pitanja profesionalne etike u medijima koji nijesu njegovi članovi, ali ne i u svim medijima koji su ga osnovali, suprotno principu samoregulacije.

Preporuke:

- MSS bi trebalo isključivo da se bavi radom medija koji su ga osnovali, u skladu s principom samoregulacije. S druge strane, SŠ bi trebalo da počne da radi.
- Sva samoregulatorna novinarska tijela treba da u svojim osnivačkim aktima preciziraju nadležnosti.
- Samoregulatorna novinarska tijela bi trebalo da svojim sastavom (posebno organa koji odlučuju o žalbama ili vrše monitoring) pokažu da su snažna i nezavisna od vlasnika i od urednika medija, jer samo tako mogu steći povjerenje javnosti, čije interese treba da zastupaju.

4.5. Modeli samoregulacije

Monitoring tim Medijskog savjeta za samoregulaciju (MSS), koji prema Statutu udruženja čine izvršni sekretar i "tri medijska eksperta"³² koje bira Upravni odbor na period od četiri godine, zadužen je da "prati i evidentira" kršenja Kodeksa u velikom broju medija³³, odgovara na "predstavke i žalbe" i priprema izvještaje, koje predočava javnosti najmanje jednom u 60 dana. Monitoring tim je, prema odredbama Statuta, dužan da prilikom pripremanja izvještaja "zatraži mišljenje medija koji je predstavkom gledalaca/čitalaca/slušalaca ili na osnovu praćenja Monitoring tima označen da je kršio Kodeks novinara Crne Gore".

³² "Ombudsman komunicira direktno sa publikom Televizije Vijesti. Publika je glavni izvor informacija i legitimnosti Ombudsmena. Komunikacija se obavlja kroz direktnu prepisku, odnosno putem pošte, i mejla i faksa. Ombudsman sakuplja kritike i sugestije medijskih korisnika kao i objašnjenja urednika, menadžmenta ili administracije i pokušava da pomiri te dvije strane. Pored toga što djeluje kao posrednik, Ombudsman razmišlja i o načinu funkcionisanja medija". Izvor: <http://www.vijesti.me/vijesti/tv-vijesti-dobija-ombudsmana-clanak-110681>

³³ Monitoring tim MSS su do kraja marta 2013. činila samo tri člana: Ranko Vujović, Gordana Borović i Miodrag Bubreško. Vujović je izvršni sekretar/direktor MSS, a istovremeno i predsjednik Savjeta regulatorne Agencije za elektronske medije. Borović je novinarka portala "Analitika", a Bubreško novinar radija "Antena M". Oba medija su članice MSS.

³⁴ Statutu MSS, čl. 21: "...U izvještaju Monitoring tima obuhvaćen je rad elektronskih medija, dnevnih i sedmičnih printanih medija i relevantnih web portala...".

Statutom MSS nije precizirano šta se dešava nakon što Monitoring tim dobije mišljenje medija koji je označen kao kršitelj Kodeksa, a još uvijek ne postoji odgovarajući akt kojim je ta procedura propisana³⁵. U dosadašnjoj praksi, Monitoring tim nije poštovao ovaj dio procedure predviđene Statutom, jer nije nijednom tražio mišljenje od dnevnih listova "Vijesti" i "Dan", koji su u njegovim izvještajima najčešće navođeni kao kršitelji Kodeksa³⁶.

Sud časti (Monitoring tim) Samoregulatornog savjeta za lokalnu štampu (SSLŠ) čine predsjednik toga udruženja i "četiri predstavnika iz reda medijskih eksperata, istaknutih kulturnih i javnih radnika, univerzitetskih profesora, medijskih analitičara i poznatih novinarskih imena koje bira Upravni odbor na period od četiri godine"³⁷. Obaveze Suda časti su definisane na isti način kao i one Monitoring tima kod MSS, s tim što u Statutu ovog Savjeta nije određeno precizno kada pripremljeni izvještaji treba da budu objavljeni.³⁸ Kao i u slučaju MSS, nije precizirana procedura rješavanja po prestavkama i žalbama.

Statutom Savjeta za štampu (SŠ) je predviđeno postojanje Komisije za žalbe, koja ima neparan broj članova i treba da bude sastavljena od uglednih novinara, predstavnika civilnog sektora, pravosuđa, strukovnih i obrazovnih organizacija. Ova komisija treba da prima prigovore čitalaca na neprofesionalne, netačne i neetične sadržaje objavljene u štampanim medijima kojima su prekršene odredbe Kodeksa i odlučuje po prigovorima u roku od 30 dana.

Komisija za žalbe SŠ nije još konstituisana, a nije donijet ni pravilnik o njenom radu, čije je postojanje predviđeno Statutom.

Ombudsman *Televizije Vijesti* će, kako je najavljen, prikupljati kritike i sugestije medijskih korisnika, kao i objašnjenja urednika, menadžmenta ili administracije i pokušavati da pomiri te dvije strane, ali i djelovati preventivno, kako do grešaka ne bi dolazilo.

U opisu onoga što će Ombudsman *TV Vijesti* raditi navedeno je da on/ona može da: proslijedi prepisku i zatraži od autora priloga/novinara/urednika da odgovori na pritužbe, što bi bila minimalna "kazna"; zahtijeva da se ispravi greška (normalna "kazna"); objavi isječak iz prepiske

³⁵ MSS je na svome veb sajtu najavio da je u toku izrada posebnog pravilnika kojim će biti detaljnije definisan način podnošenja žalbi i postupanje nadležnog tima po prijemu žalbe.

³⁶ Na pitanje HRA: "Da li Vam je, i ako jeste koliko puta ukupno, Medijski savjet za samoregulaciju zatražio mišljenje u vezi sa predstavkom koju je Savjet primio od čitalaca a odnosi se na sadržaj koji ste objavili, ili u drugim slučajevima kada je Savjet procijenio da ste kršili Kodeks novinara Crne Gore?", glavni i odgovorni urednik dnevnika "Vijesti" Mihailo Jovović i zamjenik glavnog i odgovornog urednika dnevnog lista "Dan" Nikola Marković su odgovorili da im takvo mišljenje nikada nije zatraženo.

³⁷ Predsjednik Suda časti SSLŠ je Amer Ramusović, glavni urednik lista "Komuna" (član SSLŠ) i predsjednik SSLŠ, dok su članovi Suda časti nekada ugledni lokalni novinari Boro Jovanović, Milorad Joknić i Dino Tuzović, koji su sada u penziji, kao i profesor književnosti dr Draško Došljak.

³⁸ Statut SSLŠ, član 22: "... Monitoring tim prati, evidentira i na redovnim konferencijama za novinare objavljuje izvještaj o kršenjima Kodeksa novinara Crne Gore, računajući i odgovore na prestavke i žalbe čitalaca dostavljene Monitoring timu...".

koja sadrži kritiku kao pismo gledaoca (stroga "kazna"); izloži grešku i izvinjenje u programu gdje je greška napravljena, što bi bila vrlo stroga "kazna"³⁹.

Preporuke:

- Samoregulatorna tijela treba da imaju pravilnike kojima se precizno reguliše postupak medijacije između oštećene strane i medija na koji se odnosi prigovor ili žalba, a osnovni cilj te medijacije treba da bude mirenje sukobljenih srama i rješavanje problema objavljivanjem ispravke, izvinjenja i slično.
- Samoregulatorna tijela ne bi trebalo da se bave pitanjima kršenja zakona od strane medija, jer je to posao sudova. To mogu činiti izuzetno, u slučajevima kada je medij, kršeći određeno načelo ili etički standard, prekršio i zakonsku normu koja korespondira sa etičkim načelom, odnosno standardom.
- Medijski savjet za samoregulaciju (MSS) treba da poštuje vlastiti Statut i prije odlučivanja po žalbi ili na osnovu vlastite procjene da je neki medij kršio Kodeks zatraži mišljenje strane na koju se žalba ili prigovor odnosi.
- Bez obzira na to da li će MSS ubuduće pratiti rad samo svojih članova ili nastaviti da prati i rad medija koji to nijesu, u Monitoring timu ne bi trebalo da budu aktivni novinari iz pojedinih medija, već nezavisni medijski eksperti i/ili predstavnici zainteresovanih javnosti.

4.6. Javnost rada

Svako od novoformiranih samoregulatornih tijela se svojim osnivačkim aktima obavezalo na javnost rada.

Prema Statutu Medijskog savjeta za samoregulaciju (MSS), sve neophodne informacije se objavljaju na zvaničnom sajtu MSS⁴⁰, uključujući i izvještaje Monitoring tima. Predviđeno je da se ti izvještaji prezentiraju na konferencijama za novinare i šalju svim članovima MSS. Nije, međutim, predviđeno da se izvještaji šalju i medijima koji nijesu članovi MSS, iako su u tim izvještajima pominjani. MSS prva četiri izvještaja nije objavio na sajtu (koga tada još uvijek nije bilo), niti ih je dostavio medijima koji su se u njima pominjali.

³⁹ Izvor: <http://www.vijesti.me/vijesti/tv-vijesti-dobija-ombudsmana-clanak-110681>

⁴⁰ Statut MSS, član 21 i član 22.

Statut Samoregulatornog savjeta za lokalnu štampu (SSLŠ) na istovjetan način kao i MSS propisuje javnost rada, s tim što je u Statut ovoga udruženja dodato da će sve neophodne informacije, osim na zvaničnom sajtu, biti objavljivane i u medijima koji su članovi SSLŠ⁴¹.

Statutom Savjeta za štampu (SŠ) je predviđeno da se javnost rada ostvaruje putem saopštenja, objavljinjem na svojoj internet stranici godišnjeg finansijskog izvještaja i drugih podataka od značaja za rad udruženja⁴². U Statutu nije, međutim, regulisano na koji će način javnost imati uvid u rad Komisije za žalbe.

U odluci kojom je uspostavljen Ombudsman *Televizije Vijesti*, objavljenoj na portalu "Vijesti"⁴³, rečeno je da će odluke Ombudsmana biti javne, kao i da će Ombudsman objavljivati izvještaje o radu svaka četiri mjeseca. Nije precizirano na koji način će izvještaji biti dostupni javnosti.

Iako su MSS, SSLŠ i SŠ u svojim osnivačkim aktima predvidjeli postojanje veb sajtova, do kraja marta 2013. samo je MSS ispunio tu statutarnu obavezu. MSS je svoj posljednji (peti po redu) izvještaj koji obuhvata period od 1. decembra 2012. do 1. marta 2013. objavio na tek osnovanom veb sajtu⁴⁴, gdje se sada nalaze i prethodni izvještaji, koji su ranije javnosti predstavljeni samo na konferencijama za štampu. (Samо je prvi od tih izvještaja u cijelosti objavljen u dnevnom listu "Pobjeda", koji je član MSS.)

Osim Ombudsmana *Televizije Vijesti*⁴⁵, nijedno od novoosnovanih samoregulatornih tijela nije u periodu koji obuhvata ovaj izvještaj vodilo bilo kakvu kampanju u kojoj bi javnost bila upoznata s njihovom misijom i mogućnostima koje njihovo postojanje pruža fizičkim i pravnim licima u slučaju da su mediji ugrozili njihova prava. SSLŠ je u prvom izvješaju svoga Suda časti podstakao na upućivanje prestavki i žalbi⁴⁶, a MSS je na svom veb sajtu⁴⁷ dao uputstva za podnošenje žalbi i omogućio da to bude urađeno upravo preko toga sajta.

⁴¹ Statut SSLŠ, član 22 i član 23.

⁴² Statut SŠ, član 1.

⁴³ <http://www.vijesti.me/vijesti/tv-vijesti-dobija-ombudsmana-clanak-110681>

⁴⁴ <http://medijskisavjet.me/>

⁴⁵ *Televizija Vijesti* je više od mjesec dana prije i poslije ustanovljavanja ombudsmana emitovala poruku u trajanju od 1'20 minuta, više puta dnevno. U istom periodu je više puta objavljena i reklama u štampanom i on-line izdanju dnevne novine "Vijesti".

⁴⁶ "Pošto se radi o prvom izvještaju Suda časti SSLŠ, ovom prilikom želimo da postaknemo sve one koji smatraju da je eventualno prekršen Kodeks novinara u prvom tromjesečju u 2013.g. u izdanjima lokalnih štampanih medija, a koji su članovi Samoregulatornog savjeta za lokalnu štampu, po bilo kom osnovu, da mogu da podnesu predstavku ili žalbu kako bi Monitoring tim označio predstavnika ovog Savjeta da je kršio Kodeks novinara Crne Gore."

⁴⁷ <http://medijskisavjet.me/zalbe-i-postupci/>

Preporuke:

- Sva samoregulatorna tijela treba da ispune svojevoljno preuzete obaveze u pogledu javnosti rada i uspostave svoje internet stranice ili obezbijede da mediji koji su njihovi članovi objavljaju sve relevantne informacije koje se tiču njihovog rada, uključujući i izvještaje.
- Medijski savjet za samoregulaciju (MSS) bi trebalo da svoje izvještaje, osim što ih prezentuje na konferencijama za štampu i objavljuje na svome sajtu, ubuduće šalje i na relevantne adrese medija koji nijesu njegovi članovi, a u tim izvještajima su pomenuti po bilo kom osnovu.
- Samoregulatorna tijela treba da osiguraju da građani budu obaviješteni da mogu da im se žale na ponašanje medija i da im pomognu da to čine kada je potrebno. Zato je, osim redovnog informisanja javnosti o svom djelovanju, neophodno da povremeno sprovedu odgovarajuće javne kampanje.

4.7. Način finansiranja

Statutima Medijskog savjeta za samoregulaciju (MSS) i Samoregulatornog savjeta za lokalnu štampu (SSLŠ) predviđeno je da se ova udruženja, osim iz članarine (50 eura mjesечно po članu), finansiraju i iz državnog budžeta, dobrovoljnih priloga, poklona, donacija i iz drugih izvora, koji su u skladu sa zakonom.⁴⁸ U Savjetu za štampu (SŠ) o prikupljanju finansijskih sredstava za rad udruženja odlučuju osnivači, ali u Statutu nije navedeno kako to čine.

Ombudsmana *Televizije Vijesti* finansira ta medijska organizacija, što je regulisano njenim Statutom.

Na predlog Ministarstva kulture, Ministarstvo finansija je odobrilo 30.000 eura za potrebe trogodišnjeg finansiranja Medijskog savjeta za samoregulaciju (MSS),⁴⁹ bez obzira na to što ovo samoregulatorno tijelo ne predstavlja cijelu medijsku industriju.

Statutom MSS predviđeno je da izvršni sekretar/direktor i članovi Monitoring tima primaju mjesечnu novčanu nadoknadu, ako finansijske mogućnosti to dozvoljavaju. Izvršni sekretar ima

⁴⁸ Statut MSS, član 24; Statut SSLŠ, član 25.

⁴⁹ U obrazloženju odluke je navedeno, pored ostalog, sljedeće: "Na osnovu mjera iz Akcionog plana praćenja sprovođenja preporuka iz Mišljenja EK – oblast medija, koja glasi 'definisanje transparentnog i nezavisnog finansiranja novinarskog samoregulatornog tijela', radni tim sastavljen od predstavnika Ministarstva kulture, Ministarstva finansija, stručnjaka OSCE-a i medijskih strukovnih organizacija (UNEM, Institut za medije) definisao je trogodišnji transparentan i nezavisan model finansiranja samoregulatornog tijela iz oblasti medija."

pravo na novčanu naknadu do dvije i po prosječne plate, a članovi Monitoring tima do dvije prosječne zarade.⁵⁰

U slučaju Savjeta za samoregulaciju lokalne štampe (SSLŠ), Statutom nijesu predviđene bilo kakve nadoknade za rad u Sudu časti.

Statutom Savjeta za štampu (SŠ) je predviđeno da samo sekretar udruženja bude profesionalno zaposlen, a da osnivači kao i članovi Upravnog odbora rad u SŠ obavljaju volonterski. U Statutu SŠ nije navedeno da li će članovi Komisije za žalbe primati neku novčanu naknadu za svoj rad.

Novinarsko samoregulatorno tijelo (NST), prvo samoregulatorno tijelo, od osnivanja do marta 2010. kada je prestalo da djeluje, finansirano je iz stranih donacija.

Preporuke:

- Učešće države u finansiranju samoregulatornih tijela je poželjno, posebno ako su u tim tijelima zastupljeni i javni mediji, ali onda, kako je navedeno u OEBS-ovom "Vodiču za samoregulaciju medija" - "takvo učešće treba kontrolisati snažnim mehanizmima koji će sprječiti miješanje države" u njihov rad.
- Država ne bi trebalo da favorizuje bilo koje samoregulatorno tijelo u bilo kom smislu, a pogotovo ne kada je u pitanju finansijska podrška.

5. REZULTATI RADA SAMOREGULATORNIH NOVINARSKIH TIJELA

Od osnivanja u martu 2012. do kraja marta 2013, Medijski savjet za samoregulaciju (MSS) je objavio ukupno pet izvještaja o svome radu. Samoregulatorni savjet za lokalnu štampu (SSLŠ) je od osnivanja u aprilu 2012. do kraja marta 2013. objavio samo jedan izvještaj, dok Savjet za štampu (SŠ), osnovan u avgustu 2012, i Ombudsman *Televizije Vijesti*, osnovan u januaru 2013, još nijesu objavili nijedan izvještaj. Izvještaj Ombudsmana *TV Vijesti* biće objavljen u maju 2013.

5.1. Izvještaji novinarskih samoregulativnih tijela

5.1.1. Učestalost izvještavanja

Medijski savjet za samoregulaciju (MSS) je trebalo da objavljuje mjesečne, polugodišnje i godišnje izvještaje o poštovanju Kodeksa, prema članu 7 Statuta. Postoji, međutim, kontradiktornost u samom Statutu, jer u članu 21 se kaže da "Monitoring tim prati i evidentira i

⁵⁰ Statut MSS, član 20 i član 21.

na redovnim konferencijama (najmanje jednom u 60 dana) za novinare objavljuje izvještaje o kršenju Kodeksa novinara Crne Gore”.

Prvi izvještaj MSS odnosi se na period od 1. aprila do 15.maja 2012, drugi izvještaj pokriva period od 15. maja do 31.jula 2012, treći se odnosi na period od 1. avgusta do 1. oktobra 2012, četvrti na period od 1. oktobra do 1. decembra 2012, a peti obuhvata period od 1. decembra 2012. do 1. marta 2013.

MSS je svoje izvještaje javno prezentovao na konferencijama za novinare uglavnom svakih 60 dana, kako je propisano Statutom. Između četvrtog i petog izvještaja prošla su, međutim, tri mjeseca.

Samoregulatorni savjet za lokalnu štampu (SSLŠ) je kao jednu od svojih djelatnosti predvidio godišnje izvještaje o poštovanju Kodeksa. Prvi takav izvještaj objavljen je 3. marta 2013. Izvještaj je na nepune tri stranice obuhvatio period od osam mjeseci (maj 2012 – decembar 2012) i odnosi se na devet lokalnih štampanih medija, članova SSLŠ. Dva medija koji su članovi SSLŠ nijesu izlazila u posmatranom periodu i zbog toga se na njih izvještaj i ne odnosi.

Savjet za štampu (SŠ) i Ombudsman *Televizije Vijesti* nijesu objavili nikakve izvještaje o svom radu od osnivanja do kraja marta 2013.

5.1.2. Broj evidentiranih primjera kršenja Kodeksa

U periodičnim izvještajima od 1. aprila 2012. do 1. marta 2013, Medijski savjet za samoregulaciju (MSS) je naveo ukupno 140 konkretnih primjera kršenja Kodeksa, od čega je, prema izvještajima, 117 evidentirao sam Monitoring tim MSS, a 23 institucije ili pojedinci koji su se obratili ovom tijelu.

Od primjera kršenja Kodeksa koje je uočio sam Monitoring tim MSS, samo 13 ili 11,1% odnosi se na medije koji su članovi MSS, dok su ostali (89,9%) iz medija koji nisu članovi ovog samoregulatornog tijela. (*Podsjećamo i na ograničenje MSS u nadzoru sopstvenih članova, navedeno u poglavlju 4.4.*)

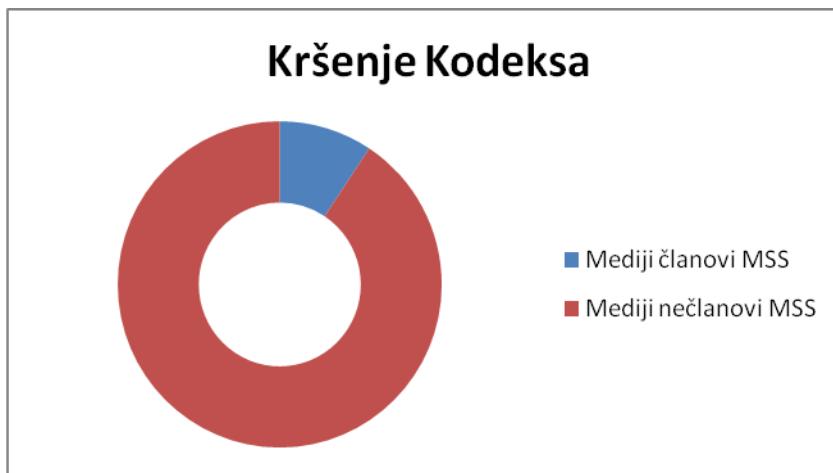
Kod dnevnika "Dan", koji nije član MSS, evidentirano je ukupno 40 primjera kršenja Kodeksa, a kod dnevnika "Vijesti", koji takođe nije član MSS, 14 primjera. Kod portala "Vijesti online" evidentirano je 46 primjera kršenja Kodeksa i to u komentarima posjetilaca/posjetiteljki na tekstove. Od medija koji su članovi MSS, najviše primjera kršenja Kodeksa evidentirano je kod dnevnog lista "Pobjeda" (5) i kod dnevnog lista "Dnevne novine" (3).

Od ukupno 18 medija koji su članovi MSS, primjeri kršenja Kodeksa evidentirani su samo kod pet (5). Osim pomenutih "Pobjede" i "Dnevnih novina", kršenja su evidentirana još kod portala "Analitika" i "Cafe del Montenegro" i kod TV Crne Gore.

MSS je, prema navodima u izvještajima, u periodu od 1. aprila 2012. do 1. marta 2013. primio ukupno 23 žalbe, pritužbe i apela građana i pravnih lica. U dva slučaja je samo navedeno da su podnesene žalbe, ali ne i na šta se one odnose, ni kakav je stav u vezi njih zauzeo MSS. Riječ je o žalbama koje su uputili NVO Građanska alijansa⁵¹ i bivši član Upravnog odbora MSS Dritan Abazović⁵², i obje su pomenute u prvom izvještaju MSS. Od ostalih žalbi i pritužbi, MSS samo u dva slučaja nije našao da je prekršen Kodeks, u jednom slučaju je konstatovao da je prekršen zakon, a u dva slučaja je zaključio da je Kodeks djelimično prekršen. U jednom slučaju nije riječ o žalbi, već o apelu, ali ga je MSS tretirao kao žalbu i u skladu sa tim postupio. Riječ je o apelu predsjednika Skupštine Crne Gore Ranka Krivokapića da se u medijima koristi službeni crnogorski jezik.

⁵¹ Prema informaciji koju je HRA dobila iz NVO Građanska alijansa, MSS nikada nije odgovorio na prvu njihovu žalbu, koja se odnosila na tekst "Milova balerina", objavljen u dnevnom listu "Pobjeda". Građanska alijansa se 26. septembra 2012. žalila na pisanje portala "Analitika" zbog toga što su u tekstu "Listinzi potvrđuju da joj je ubistvo podmetnuto" navedeni brojevi telefona djevojke osumnjičene za ubistvo i žrtve. Ovaj slučaj je tretiran u izvještaju MSS, ali nije navedeno da je tim povodom Građanska alijansa uputila pritužbu, nego je obrađen kao primjer koji je uočio Monitoring tim MSS.

⁵² Dritan Abazović je za HRA potvrdio da je, dok je bio član MSS, podnio žalbu na rad dnevnog lista "Pobjeda", ali da nikada nije dobio odgovor na tu pritužbu. On je kazao da je taj slučaj predstavljen u prvom izvještaju MSS, ali se, prema nalazima HRA, u izvještaju samo pominje da je Abazović podnio žalbu, ali ne i na šta se ona odnosi.

Devet (9) žalbi su podnijele pojedinačne osobe, a 14 institucije. Većina žalbi (16) odnosila se na rad dnevnih listova "Dan" (9) i "Vijesti" (7), medija koji nijesu članovi MSS. TV Crne Gore je jedini medij iz članstva MSS na čiji rad se neko žalio. Podnijete su dvije žalbe i obje su se ticalile emisije "Robin Hud". Jedna od žalbi, koju je uputila Demokratska partija socijalista, a koju je MSS prihvatio i razmatrao, nije se ticala Kodeksa, već Zakona o izboru odbornika i poslanika.

U prvom i za sada jedinom izvještaju Samoregulatornog savjeta za lokalnu štampu (SSLŠ) na dvije stranice konstatovano je da Sud časti (Monitoring tim) nije primio ni jednu žalbu, i ocijenjeno da je lokalna štampa poštovala Kodeks.⁵³

5.1.3. Utvrđivanje kršenja zakona

U izvještajima Medijskog savjeta za samoregulaciju (MSS) navedeni su i primjeri kršenja pojedinih zakona (*Zakona o medijima*, *Zakona o izboru odbornika i poslanika*, i *Zakona o zaštiti ličnih podataka*), iako u Statutu MSS nije precizirano da je i to posao Monitoring tima.

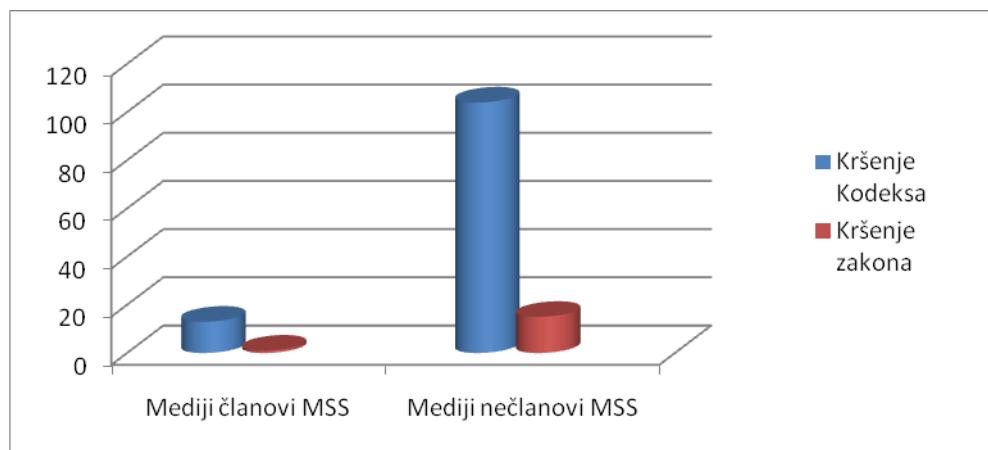
Navedeno je da su to mediji učinili u 16 navrata, od čega se samo jedan primjer odnosi na medij koji je član MSS ("Dnevne novine"), a svi ostali na medije koji nijesu članovi MSS (dnevničici "Dan", "Vijesti" i TV Vijesti).

U četvrtom po redu izvještaju, primjera radi, MSS konstatuje da je dnevnik "Vijesti" prekršio izbornu šutnju objavljajući na dan izbora tekstove na naslovnoj i 12. strani, navodi naslove tih tekstova ("Đukanović odobrio da se stan dodijeli Vukčeviću" i "Strateški partner u mreži uticajnih") i ocjenjuje da se ovim člancima "pokušao diskreditovati nosilac liste Evropska Crna Gora Milo Đukanović".

⁵³ "Analizirani period je pokazao da se u lokalnim štampanim medijima u potpunosti poštuje Kodeks novinara. Ovom tijelu u proteklom periodu nije pristigla nijedna pritužba ili žalba od strane čitalačke publike. Po našim saznanjima, nije procesuiran sudu nijedan predmet koji se odnosi na novinu ili novinara ovih medija".

U četvrtom po redu izvještaju, MSS je konstatovao da je dobio žalbu Demokratske partije socijalista koja se ticala više aspekata kršenja Kodeksa od više medija, ali i pitanja zloupotrebe vlasničke koncentracije medija⁵⁴. MMS je konstatovao da djelokrug njegovog rada “nije sankcionisanje vlasničkog monopolu u medijima”.

MSS je u prvoj i drugome izvještaju izašao iz statutarnih ovlašćenja i ocjenjivao odnose na tržištu dnevne štampe, stajući u zaštitu svog člana “Dnevnih novina”, kojima je onemogućena distribucija na kioscima štampe.⁵⁵ Iako pitanje upotrebe jezika nema veze s novinarskom etikom, MSS je sebi dozvolio slobodu da, na inicijativu predsjednika Skupštine Crne Gore, apeluje na medije “da se omogući da se službeni jezik koristi u varijanti u kojem ga koriste crnogorske državne institucije”.

MSS je u djelovima izvještaja izlazio i iz okvira uloge procjenitelja etičnosti rada medijskih organizacija u Crnoj Gori i nastojao da arbitrira u pitanjima koja se tiču slobode izražavanja u medijima, koja je zagarantovana Ustavom i brojnim međunarodnim aktima, a snažno afirmisana upravo načelom⁵⁶ Kodeksa. Primjer za to je uvodni dio drugog po redu izvještaja u kome se

⁵⁴ “MSS je dobio i žalbu Demokratske partije socijalista zbog niza tekstova i televizijskih priloga objavljenih tokom predizborne kampanje u dnevnim listovima ‘Vijesti’ i ‘Dan’, nedjeljniku ‘Monitor’ i na Televiziji ‘Vijesti’ i to, kako je navedeno u dopisu, ‘zbog kršenja Kodeksa novinara Crne Gore, zbog zloupotrebe vlasničke koncentracije u medijima u političke svrhe, širenja govora mržnje, neravноправне заступљености Коалиције Европска Црна Гора у поменутим medijima, neobjektivnog informisanja i kršenja zakonskog instituta predizborne tištine’.”

⁵⁵ “Prethodni period je obilježio i pokušaj opstrukcije distribucije dnevnog lista Dnevne novine. U Crnoj Gori jedna kompanija drži skoro 100 odsto distribucije tiraža dnevnih novina i samim tim ima monopol na ovu djelatnost, što samo po sebi predstavlja veliki problem kada je u pitanju liberalizacija novinskog tržišta. U situaciji ovakvog monopolija taj distributer je javno ucijenjen od dvije dnevne novine – da ne smije distribuirati novinu koja se besplatno dijeli. Ovakav pokušaj ostvarivanja monopolija na tržištu dnevnih novina još nije zapamćen u Crnoj Gori. Medijski savjet za samoregulaciju najoštije osuđuje ovako grubi pokušaj ugrožavanja medijskog pluralizma u državi i poziva nadležne organe da zaštite na tržištu Dnevne novine i omoguće im ravnopravan tretman sa ostalim štampanim medijima prilikom distribucije” (Izvještaj MSS za period 1.april – 15.maj 2012.)

⁵⁶ Kodeks novinara CG, načelo 2: “Novinar je dužan da brani slobodu i pravo na neometano prikupljanje i saopštavanje informacija, kao i na slobodan komentar i kritiku. Novinar radi u duhu ideje da bude kritički posmatrač onih koji su moći u društvu, politici i ekonomiji”.

kritikuju dnevni listovi "Vijesti" i "Dan" zbog načina na koji su pisali povodom šeste godišnjice crnogorske državne nezavisnosti⁵⁷. Za ovo se može naći primjer i u izvještaju koji obuhvata period od 1. decembra 2012. do 1. marta 2013. MSS je ocijenio da je autorka teksta "Branislav Đuranović dao pet hiljada za album DPS-a", objavljenog u "Vijestima" od 6. februara 2013, prekršila načelo 3 Kodeksa⁵⁸. Pritom je MSS izdvojio dijelove teksta i polemisao sa autorkom⁵⁹, ali i zanemario neke ključne informacije iz teksta,⁶⁰ koje su govorile u prilog njenom kritičkom stavu u vezi sa sponzorstvom monografije o kojoj je bilo riječi.

5.1.4. Najčešća kršenja Kodeksa prema izvještajima samoregulatornih tijela

Od ukupno 12 osnovnih načela Kodeksa, prema izvještajima Medijskog savjeta za samoregulaciju (MSS), mediji su kršili osam (8), od čega najčešće načelo 5⁶¹ i neke od standarda koji su preporučeni u smjernicama za ta načela. U slučaju načela 5, to je smjernica koja se tiče govora mržnje.⁶² Po učestalosti kršenja slijede načela 8 i 4⁶³ Kodeksa.

⁵⁷ "Novinarske ocjene da se šest godina nezavisnosti podvede pod pojmom 'državnog brodoloma ili sunovrata' teško da mogu biti prihvaćne kao nepristrasno i objektivno novinarstvo. Nije stvar u ocjeni vrednosnih sudova: čak i statistički podaci koji su navedeni u pomenutim tekstovima (da se radi o duplo većim platama i penzijama, kao i velikom priliv stranih investicija u prethodnom periodu od šest godina) nijesu spriječili autore ovih tekstova da u najcrnjim bojama opišu prethodnih šest godina crnogorske nezavisnosti."

⁵⁸ Kodeks novinara CG, načelo 3: "Za novinara su činjenice neprikosnovene, a njegova obaveza je da ih stavlja u pravilan kontekst i onemogući njihovu zloupotrebu, bilo da se radi o tekstu, slici ili tonu. Glasine i prepostavke moraju se nedvosmisleno naznačiti kao takve. Obaveza je da vijest i komentar budu jasno razdvojeni.

⁵⁹ "MSS smatra da je krajnje maliciozno i neistinito ovakvu monografiju nazvati albumom DPS. Autor teksta se nije vodio idejom da činjenice predstavi objektivno, već je pokušao da klasičnom manipulacijom prikrije pravu sliku o ovoj monografiji. Ako se na par stranica od 400 ukupno, nalaze i slike lokalnog rukovodstva, teško da se može izvući zaključak da je u pitanju album vladajuće partije". (Izvještaj MSS za period 1.decembar 2012.-1.mart 2013.)

⁶⁰ "I dok se iz opštinske kase nije štedjelo za pomoć štampanja knjige Đuranovićevog savjetnika, za kompletne programske aktivnosti Centra za kulturu, među kojima je i izdavaštvo, za cijelu 2011. godinu izdvojeno je šest puta manje, svega 856,58 eura". (<http://www.vijesti.me/vijesti/branislav-duranovic-dao-pet-hiljada-album-dps-a-clanak-112890>)

⁶¹ Načelo 5 Kodeksa novinara CG: "Rasu, vjeru, nacionalnost, etničku pripadnost, seksualnu orientaciju i porodični status čovjeka, novinar će pomenuti samo ako je to neophodno za informaciju.

⁶² (a) Mediji ne smiju da objavljaju materijal koji je namijenjen širenju neprijateljstva ili mržnje prema osobama zbog njihove rase, etničkog porijekla, nacionalnosti, pola, fizičkih nedostataka, vjere ili političke pripadnosti. Isto važi i ako postoji velika vjerovatnoća da će objavljivanje nekog materijala izazvati prethodno navedeno neprijateljstvo i mržnju.

(b) Novinari posebno moraju voditi računa da ničim ne doprinesu širenju etničke mržnje kada izvještavaju o događajima i pojavama koji u sebi sadrže elemente etničke mržnje. Obaveza je novinara da poštuje druge države i nacije.

⁶³ Načelo 8 Kodeksa novinara Crne Gore: Novinar je dužan da se krajnje pažljivo odnosi prema privatnom životu ljudi. Pravo na privatnost obrnuto je srazmjerno značaju javne funkcije koju pojedinac obavlja, ali je i u tim slučajevima nužno poštovati ljudsko dostojanstvo. Načelo 4 Kodeksa novinara Crne Gore: Obaveza novinara je da dopuni nepotpunu i ispravi netačnu informaciju, pogotovo onu koja može naškoditi, pridržavajući se, pri tom, pravila da ispravka mora biti istaknuta na odgovarajući način.

U izvještaju Samoregulatornog savjeta za lokalnu štampu (SSLŠ) konstatovano je da nije bilo nikakvih kršenja Kodeksa.

5.1.5. Kršenja Kodeksa od strane elektronskih medija

U prvom izvještaju MSS konstatiše se da nijesu primijećena kršenja Kodeksa u programima elektronskih medija, a ovaj stav se potkrijepljuje podatkom da “tokom analiziranog perioda nije pristigla niti jedna predstavka ili žalba od strane gledaoca ili slušaoca”. Dio ovog izvještaja koji se tiče rada elektronskih medija naveo je člana Upravnog odbora MSS i glavnog i odgovornog urednika dnevnog lista “Pobjeda” Srđana Kusovca da se javno ogradi od rada Monitoring tima.⁶⁴

U drugom izvještaju MSS nema posebne analize rada elektronskih medija, osim jednog slučaja kršenja Kodeksa od strane *TV Vjesti*, objavljinjem snimka “kako muškarac šmrkom pere krv sa trotoara ubijene maloljetnice N.S. (15)”.

U trećem izvještaju MSS nema pomena ni jednog elektronskog medija. U četvrtom izvještaju se elektronski mediji (*TV Vjesti* i *RTCG*) pominju kao kršitelji Kodeksa i to samo na osnovu podnesenih žalbi. U petom, posljednjem izvještaju elektronski mediji nijesu pomenuti.

5.1.6. Kršenja Kodeksa od strane internet portala

U prvom izvještaju MSS navedeno je (kako je rečeno) samo nekoliko primjera kao ilustracija zloupotrebe anonimnih komentara u klevetanju pojedinaca i grupa na portalima koji su bili predmet pažnje Monitoring tima. I u ostalim izvještajima se analiza rada portala svodila na načelne ocjene uz navođenje primjera problematičnih komentara posjetilaca.

U četvrtom izvještaju su navedena 22 primjera kršenja Kodeksa u slučajevima komentara na tekstove objavljene na portalima, ali nije navedeno da li su svi primjeri uzeti sa portala “Vijesti”, kako se može zaključiti na osnovu konstatacije iz uvodnog teksta.

U petom izvještaju je navedeno sedam primjera tekstova objavljenih na portalu “Vijesti” koje su posjetioci komentarisali na način koji predstavlja kršenje Kodeksa. MSS je napomenuo, takođe, da je uočeno da uredništvo ovoga portala uglavnom briše nedolične komentare, ali i, s pravom, konstatovao da se to čini “s velikim zakašnjenjem”, nakon što ti komentari “odstoe više sati ispod informacija na koje se odnose”. MSS je u posljednjem izvještaju podržao uređivački stav

⁶⁴ “Pobjeda, u čije ime sam dužan da reagujem pogotovo nakon potpune saglasnosti uredništva u vezi sa problemom o kojem je riječ, ograđuje se od dijela izvještaja Medijskog savjeta za samoregulaciju u kojem je navedeno da u razdoblju od 1. aprila do 15. maja ‘nijesu primijećena kršenja kodeksa u programima elektronskih medija’. Pobjeda ovo ne čini zato što je i sama apostrofirana od samoregulatornog tijela. Naprotiv.” (Pobjeda, 30.maj2012.)

portala "Vijesti"⁶⁵ da se posjetioci/posjetiteljke portala upozore na pravila, uz ocjenu da je "neprihvatljiv njegov dio u kojem se uredništvo ograđuje od odgovornosti za napisano".⁶⁶ MSS je u posljednjem izvještaju opravdano zaključio "da je neophodno pristupiti izmjenama i dopunama Kodeksa novinara Crne Gore kako bi se jasno definisala pravila administriranja komentara".

U izvještajima MSS, inače, nije uvijek navedeno koje je načelo Kodeksa prekršeno, odnosno smjernica za to načelo.

5.1.7 Razlikovanje govora mržnje i uvredljivog govora

Medijski savjet za samoregulaciju (MSS) je u izvještajima pomenuo više primjera navodnog govora mržnje u tekstovima objavljenim u dnevnim listovima i komentarima na tekstove objavljene na portalima. Uočava se, međutim, da MSS ne pravi jasnu razliku između govora mržnje, onako kako je on definisan u Kodeksu⁶⁷ i u Preporuci o govoru mržnje Komiteta

⁶⁵ "Komentari se na portalu objavljaju u realnom vremenu i Vijesti online se ne mogu smatrati odgovornim za napisano. Zabranjen je govor mržnje, psovanje, vrijedeđanje i klevetanje. Takav sadržaj će biti izbrisani čim bude primijećen, a autori mogu biti prijavljeni nadležnim institucijama."

⁶⁶ "MSS podržava ideju da se čitaoci portala upozore, uz ocjenu da je neprihvatljiv njegov dio u kojem se uredništvo ogradije od odgovornosti za napisano.... To nije u skladu sa profesionalnim standardima niti sa principima uređivačke konцепције: redakcija je uvijek odgovorna kako za svoje tektote i tekstove koje prenese tako i za objavljene komentare čitalaca, odnosno za čitav sadržaj objavljen u nekom mediju". (Iz izvještaja MSS za period 1. decembar 2012. - 1. mart 2013.)

⁶⁷ Smjernice za načelo 5 Kodeksa, Govor mržnje

(a) Mediji ne smiju da objavljaju materijal koji je namijenjen širenju neprijateljstva ili mržnje prema osobama zbog njihove rase, etničkog porijekla, nacionalnosti, pola, fizičkih nedostataka, vjere ili političke pripadnosti. Isto važi i ako postoji velika vjerovatnoća da će objavljinjanje nekog materijala izazvati prethodno navedeno neprijateljstvo i mržnju.

ministara Savjeta Evrope iz 1997.⁶⁸ i uvredljivog govora, odnosno, primjećeno je da se govor uvreda kvalificuje kao govor mržnje.

Primjera radi, u izvještaju koji obuhvata period od 1. avgusta do 1. oktobra 2012, kao primjer govora mržnje navedeni su djelovi teksta "Dražin front (DF)", autora Marka Udovičića (Marka Vešovića) i Šekija Radončića, objavljen u listu "Pobjeda", u kojima su, prema autorima izvještaja, iznesene uvrede na račun lidera Demokratskog fronta Miodraga Lekića.

Ista greška je učinjena u slučaju kvalifikacije uvreda iz polemike koju su u štampi vodili Janko Vučinić, tada lider sindikata Željezare iz Nikšića, s jedne, i bivši direktor te fabrike Vojin Đukanović i glavni i odgovorni urednik dnevnika "Pobjeda", sa druge strane. To je urađeno i u slučaju polemičnog teksta "Procenat i po straha" ("Vijesti", 28. septembar) Miodraga Perovića, u kome on iznosi mišljenje o lideru Demokratske partije socijalista Milu Đukanoviću.

U prvom po redu izvještaju, MSS je konstatovao da je "u proteklom periodu registrovao veliki broj uvreda na lični račun u pojedinim crnogorskim medijima, a posebno u kolumnama Marka Vešovića, Željka Ivanovića, Blagoja Grahovca, Balše Brkovića, Miodraga Perovića", ali nije naveo u čemu se ogledaju te uvrede i u čemu se, u konkretnim slučajevima, ogleda kršenje Kodeksa.

U izvještaju Samoregulatornog savjeta za lokalnu štampu (SSLŠ) navodi se da se u nekim medijima "pojavilo nekoliko tekstova sa predizbornih mitinga u kojima ima pojedinih djelova koji su na granici govora mržnje", ali se odmah napominje da su "to (su) očigledno bili iskazi pojedinih učesnika skupova, te ih možemo posmatrati i sa te strane". U izvještaju nije, međutim, navedeno u kojim medijima su objavljeni ti tekstovi niti su citirani djelovi koji su "na granici govora mržnje", tako da se ne može procijeniti da li se zaista i radi o takvom govoru.

Preporuke:

- Uloga samoregulatornih tijela ne treba da se iscrpljuje u monitoringu i analizi medijske prakse, već prvenstveno u reagovanju na žalbe i prigovore oštećenih ili zainteresovanih fizičkih i pravnih lica, sprječavanju kršenja Kodeksa blagovremenim ukazivanjem na kršenja etičkih standarda i pomaganju medijima i novinarima da isprave učinjene

(b) Novinari posebno moraju voditi računa da ničim ne doprinesu širenju etničke mržnje kada izvještavaju o događajima i pojavama koji u sebi sadrže elemente etničke mržnje. Obaveza je novinara da poštuje druge države i nacije.

⁶⁸ Preporuka o govoru mržnje Komitet ministara Savjeta Evrope iz 1997. g.: "Govor mržnje podrazumjeva sve vrste izražavanja koje šire, podstiču, promovišu ili opravdavaju rasnu mržnju, ksenofobiju, anti-semitizam ili druge oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući netoleranciju izraženu kroz agresivni nacionalizam i etnocentrizam, diskriminaciju i neprijateljstvo spram manjina, migranata i ljudi sa useljeničkim porijekлом."

greške⁶⁹ ili umanje njihove štetne posljedice.

- Kada samoregulatorno tijelo evidentira primjer kršenja Kodeksa, treba precizno da navede u čemu se to kršenje ogleda, kao i koja su načela, odnosno propisani etički standard prekršeni. U slučaju da je Kodeks u tome dijelu manjkav, treba da ponude odgovarajuću dopunu i o tome iniciraju profesionalnu debatu.
- Samoregulatorna tijela treba da izbjegavaju procjenu profesionalne i etičke vrijednosti sadržaja medija ako tu procjenu ne mogu da valjano argumentuju pozivanjem na Kodeks ili na za ovu problematiku relevantne autoritete i izvore, poput presuda Evropskog suda za ljudska prava.

6. UPOREDNI MONITORING I ANALIZA AKCIJE ZA LJUDSKA PRAVA

Za razliku od rezultata monitoringa MSS, koji je pokazao da se najčešće krši načelo 5 (govor mržnje), a zatim 8 i 4, prema monitoringu koji je sprovela Akcija za ljudska prava (HRA) od 1. septembra 2012. do 1. marta 2013. najčešće se krši načelo 10 Kodeksa, tj. kršenje prepostavke nevinosti je najčešći oblik ogrješenja o novinarske etičke standarde. Po učestalosti kršenja, prema nalazima HRA, na drugom mjestu je prvo načelo Kodeksa – jednostranost i selektivan odnos prema činjenicama.

6.1. Načelo 1 Kodeksa: Selektivan odnos prema činjenicama, jednostranost

Medijski savjet za samoregulaciju (MSS) je u izvještaju koji obuhvata period od 1. oktobra do 1. decembra 2012. previdio kršenja načela 1 Kodeksa u izvještajima objavljenim u online izdanjima "Vijesti" o izlaznim anketama koje je radio istraživač javnog mnjenja dr Miloš Bešić i njegove kolege sa Fakulteta političkih nauka. Na portalu "Vijesti" 14. oktobra 2012. objavljen je tekst pod naslovom "Maraš: Tim FPN-a anketom ne krši zakon, ako poštuje propise", u kome su činjenice date selektivno i na osnovu toga je izvještavanje bilo netačno i neetično. Naime, u izvještaju je samo djelimično citiran čl. 2 Zakona o izboru odbornika i poslanika, na osnovu čega je javnost dovedena u zabluđu da su takozvane izlazne ankete (*exit polls*) ilegalne u Crnoj Gori i da su kažnjive.

U periodu koji pokriva ovaj izvještaj evidentirano je, osim navedenog, još primjera u kojima je izrazitije i na različite načine kršeno načelo 1 Kodeksa⁷⁰ i neke od smjernica⁷¹ koje preciziraju

⁶⁹ Da su mediji spremni da reaguju kada im se ukaže na propuste pokazuje primjer reakcije portal "Vijesti", koji je uklonio homofobne komentare na tekst postovan 17. oktobra 2012. godine nakon što je iz Akcije za ljudska prava ukazano na problematičnost sadržaja tih komentara.

etičke standarde za to načelo. Primjeri koje su zapazili saradnici HRA nijesu evidentirani od strane MSS.

Prvi primjer se odnosi na neprovjeravanje glasina koje je novinar "Blica", izdanje za Crnu Goru, 'pokupio' u Rožajama i uzeo ih zdravo za gotovo, ne pokušavajući da sazna istinu. U tome dnevniku je 26. novembra 2012. (rubrika "Hronika", strana 11) objavljen antrfile (boks) uz tekst pod naslovom "Navodne veze sa BS", u kome se navodi sljedeće: "U Rožajama se špekuliše da je Safet Kalić na nedavnim izborima finansirao Bošnjačku stranku. Ovakva nagađanja potkrijepljena su činjenicom da su dva dana pred izbore radnici hotela 'Rožaje' i kafića 'Tajson' nosili majice sa natpisom 'Biram svoje 10'. Rožajci kažu da radnici to ne bi smjeli učiniti bez Kalićevog znanja, bez obzira što on trenutno nije u Rožajama. Osim toga, navodno je nekadašnje Kalićeve obezbjeđenje pružalo ličnu zaštitu predsjedniku RS Rafetu Husoviću".

U narednom primjeru je riječ o stavljanju određenih činjenica u neodgovarajući kontekst, zapravo u kontekst kojim se želi opravdati optužba na račun određene osobe.

U dnevniku "Pobjeda" od 31. oktobra 2012. (rubrika "Aktuelnosti", strana 6) objavljen je tekst pod nadnaslovom "Knez" i 'analitičar' Mirko Vuletić Kujavski govorio o našoj zemlji na konferenciji u Njemačkoj" i naslovom "Daka, Carević, Zaimović i Čelebić plaćali za blaćenje Crne Gore". U podnaslovu teksta se pomenuti Vuletić optužuje da "redovno po Njemačkoj iznosi najgrublje neistine o Crnoj Gori" i navodi da aktivnosti te, kako se navodi, kontroverzne ličnosti, "plaćaju neki od vodećih crnogorskih biznismena". Otkriva se i koje su firme i koliko novca uplatile na žiro račun Vuletićeve nevladine organizacije.

U tekstu se izriču optužbe na račun jednog čovjeka i citiraju njegove navodne neistine izrečene protiv Crne Gore na jednom skupu, iako se u tekstu navodi da on te neistine "redovno po njemačkoj iznosi". "Pobjeda", pritom, nije tražila od Vuletića da se izjasni o optužbama na

⁷⁰ Načelo br. 1 Kodeksa novinara Crne Gore: "Dužnost je novinara da poštuje istinu i istražno traga za njom, imajući uvijek u vidu pravo javnosti da zna i ljudsku potrebu za pravičnošću i humanošću."

⁷¹ Smjernice za načelo 1

1.1 Opšti standardi: Novinari moraju da njeguju najviše profesionalne i etičke standarde. Oni moraju da preduzmu sve razložne korake kako bi bili sigurni da objavljaju isključivo tačne informacije, i da su njihovi komentari čestiti. Novinari nikada ne smiju da objave informaciju za koju znaju da je lažna ili zlonamjerna i neosnovanu optužbu na račun drugih, koja ima za cilj da ugrozi njihovu reputaciju. Pravo je novinara da odbije zadatku koji je u suprotnosti sa etičkim kodeksom.

1.2 Tačnost: (a) Prije objavljivanja izvještaja, novinar treba da bude siguran da su preduzete sve odgovarajuće mjere kako bi se provjerila njegova tačnost. Novinari moraju težiti da obezbijede cjelevite izvještaje o dogadjajima i ne smiju prečutkivati ili potiskivati suštinske informacije

(b) Pravo javnosti da zna ne može biti opravданje za senzacionalističko izvještavanje. Stoga, novinari ne smiju iskrivljivati informacije pretjerivanjem, neadekvatnim naglašavanjem jednog aspekta priče ili jednostranim izvještavanjem. Novinari moraju izbjegavati naslove ili reklamne slogane koji bi mogli navesti na pogrešan zaključak o suštini dogadjaja ili pojave. Činjenice ne smiju biti iskrivljivane tako što će biti stavljene van konteksta u kome su se desile.

njegov račun. Citati su izdvojeni iz konteksta i prikazani na način kojim se želi dokazati stav da Vučetić "blati" Crnu Goru. Na isti jednostran način se dovodi u vezu novac uplaćen Vučetićevoj nevladinoj organizaciji s tim navodnim "blaćenjem". Ovakvim postupanjem u tekstu se krši načelo 1 Kodeksa, u smislu koji je objašnjen smjernicom u kojoj se kaže da "pravo javnosti da zna ne može biti opravданje za senzacionalističko izvještavanje", te da "stoga, novinari ne smiju iskrivljivati informacije pretjerivanjem, neadekvatnim naglašavanjem jednog aspekta priče ili jednostranim izvještavanjem".

U narednim primjerima riječ je o drugačijoj prirodi jednostranosti, koja se ogleda u izostavljanju druge strane ili relevantnog izvora.

U dnevniku "Pobjeda" od 3. novembra 2012. (rubrika "U fokusu") objavljen je tekst pod podnaslovom "Predsjednik CANU iznio makedonskom kolegi u Skoplju niz teških ocjena o našoj zemlji" i naslovom "Momir Đurović: Crna Gora je neodrživa i ne treba da postoji". U tekstu se, na osnovu iskaza neimenovanih izvora, citiraju i parafraziraju navodi iz depeše koju je Ministarstvu vanjskih poslova uputio crnogorski ambasador u Skoplju, koji je, prema navodima u tekstu, bio svjedok onoga što je govorio predsjednik CANU. Na samom kraju teksta se navodi da predsjednik CANU "Momir Đurović u petak nije bio dostupan novinarima Pobjede", čime se nudi obrazloženje zbog čega nema druge strane u tekstu.

Ova priča, međutim, ne spada u one za čije objavljivanje postoje razlozi hitnosti, pošto njenim kasnijim objavljivanjem javnost ne bi ništa izgubila, već bi, naprotiv, dobila, zbog informacija koje bi dala druga strana, pogotovo strane na čiji su račun iznesene ozbiljne optužbe. To je minimum koji se u ovakvim slučajevima mora ispoštovati da bi se bilo na nivou osnovnih profesionalnih i etičkih standarda novinarske profesije.

U dnevniku "Vijesti" od 31. oktobra 2012. (rubrika "Društvo", strana 11) objavljen je tekst pod naslovom "Samo da ne krene prije tendera", u kome se piše o spremnosti Crne Gore da dočeka zimsko nevrijeme slično prošlogodišnjem. U tekstu se problematizuje uloga "Crnagoraputa", kompanije zadužene za čišćenje saobraćajnica, i postavlja pitanje da li je ona izvukla pouke iz prošle zime. Nakon toga se u tekstu konstatuje da na to pitanje "juče" nije bilo moguće čuti odgovor od "Crnagoraputa", jer prvi čovjek te kompanije Željko Leković nije odgovarao na pozive i SMS poruke novinara "Vijesti".

Ni ova priča ne spada u one čija će aktuelnost i važnost zgasnuti tokom 24 sata, što je uobičajeni protok vremena između dva izdanja dnevnih novina, tako da nije bilo razloga da se ne sačeka odgovor od relevantnog izvora na jedno tako važno pitanje. Novinari se nijesu potrudili da odgovor na pitanje dobiju od nekoga drugog iz kompanije, niti da kod osoba zaduženih za odnose s medijima i javnošću saznaju zašto im se Leković ne javlja.

Dnevnik "Vijesti" je u broju od 24. oktobra 2012. (rubrika "Ekonomija", strana 5) objavio tekst pod naslovom "Kombinat dužan i za čišćenje", u kome je vlasnik privatne kompanije "Čisto" Neđeljko Koprivica optužio Kombinat aluminijuma da nije ispunjavao finansijske obaveze iz ugovora, zbog čega su oni napustili Kombinat.

U ovom tekstu je čitaocima ponuđeno viđenje samo jedne strane u sporu, koje, pritom, nije potkrijepljeno materijalnim dokazima. Viđenje druge strane se, sudeći prema sadržaju teksta, nije ni pokušalo dobiti, iako ni u ovom slučaju nijesu postojali razlozi hitnosti, niti se nastojala provjeriti tačnost navoda izvora koji optužuje.

U dnevniku "Dan" od 2. novembra 2012. (rubrika "Društvo", strana 12) objavljena je priča pod naslovom "Prodaju oružje za Asadov režim", dok je u nadnaslovu navedeno da je "Montenegro Difens kompani iz Luke Bar izvozila projektile u Siriju uprkos crnoj listi Sjedinjenih Američkih Država". Priča je najavljena na udarnom mjestu na naslovnoj strani (lijevi gornji dio) uz fotografiju predsjednika Sirije. U vijesti se, u antrfileu (boksu), podsjeća na to da je predstavnik Montenegro Difens kompani (MDI) Zoran Damjanović prije godinu dana negirao da je ta firma preprodavala oružje državama pod međunarodnim embargom. U aktuelnoj priči nema, međutim, svježije izjave predstavnika MDI, niti se navodi da se njihovo mišljenje pokušalo pribaviti.

U dnevniku "Dan" od 7. novembra 2012. (rubrika "Hronika", strana 9) objavljena je priča pod nadnaslovom "Komanda helikopterske jedinice ignorisala upozorenja da gazela u kojoj su poginula tri oficira VCG nije za upotrebu" i naslovom "Probni pilot tri puta ukazivao na kvar". U narednom broju od 8. novembra (rubrika "Hronika", strana 9) objavljen je nastavak priče o pogibiji hlikopterske posade sa nadnaslovom "Pomoćnik ministra odbrane, potpukovnik Željko Fuštić, član komisije koja ispituje uzrok pogibije oficira iako je direktno odgovoran za neispravnost helikoptera" i naslovom "Nesreću istražuju odgovorni za nesreću". U broju od 9.novembra objavljen je (rubrika "Hronika", strana 9) treći tekst koji se bavi istom temom pod nadnaslovom "Nakon tekstova u Danu sprema se superekspertiza o uzroku helikopterske nesreće na Luštici" i naslovom "Dokazi o pogibiji pilota kod tužioca". Većinu teksta čini regovanje Ministarstva odbrane na navode iz prethodna dva teksta i negiranje tih navoda.

Prva priča koju je objavio "Dan" temelji se na jednom neimenovanom izvoru, čije navode "Dan" nije ni pokušao da provjeri, niti se pribavio neki sekundarni izvor (dokument) koji bi potvrdio priču primarnog, neimenovanog izvora. Iako nije bilo razloga za žurbu, jer priča ne bi izgubila na aktuelnosti i važnosti, "Dan" nije sačekao ni mišljenje Ministarstva odbrane. U nastavku priče su iznesene direktnе optužbe na račun pomoćnika ministra odbrane, ali za njih nijesu u tekstu ponuđeni dokazi, niti se vidi napor da se optužujuća verzija priče provjeri kod drugih, relevantnih izvora ili na osnovu dokumenata, odnosno sekundarnih izvora.

U ovoj priči se “Dan” bavio jednom važnom i kontroverznom temom, ali je priča ostala primjer nedovršenog i jednostranog istraživačkog pokušaja, u kome su ignorisani etički standardi iz načela 1 Kodeksa i smjernica koje se odnose na to načelo.

U periodu koji pokriva ovaj izvještaj evidentirano je, osim navedenih, još nekoliko sličnih primjera u kojima je, manje ili više, prekoračena granica koju je povukao Kodeks između profesionalno korektnog i senzacionalističkog načina izvještavanja⁷². I primjeri koji slijede nijesu navedeni u izvještajima MSS.

U dnevniku “Dan”, izdanje od 5. novembra 2012. (rubrika “Povodi”) objavljen je tekst pod naslovom “Petorica gejeva zaražena sidom”, u kome su prezentirani rezultati istraživanja Instituta za javno zdravlje koji se tiču gej populacije i opasnosti od seksualnih bolesti.

Podaci saopšteni u naslovu su dio podataka do kojih se došlo tokom istraživanja, ali za izdvajanje ovih podataka u naslov nema profesionalnog opravdanja i služe samo da bi se postigao senzacionalistički efekat, pri čemu se i dodatno stigmatizuju pripadnici jedne ranjive populacije.

U dnevnom listu “Dan”, izdanje od 29. novembra 2012. (rubrika “Hronika”) objavljen je tekst sa nadnaslovom ”Agncija DPA objavila da je šverc cigareta preko Crne Gore žestoko pogodio evropske države“ i naslovom ”Milo oštetio njemački budžet za 10 milijardi“. Tekst je, u osnovi, autorstvo njemačke novinske agencije DPA, koji je obradila redakcija “Dana”.

Sadržaj teksta upućuje na to da je crnogorska država učestvovala u švercu cigareta, ali to ne opravdava personalizaciju koja je izvedena u naslovu vijesti. Takav naslov ovoj vijesti daje senzacionalističku intonaciju i čini je jednostranom.

U dnevnom listu “Dan”, izdanje od 10.januara 2013, objavljen je tekst pod nadnaslovom “U Kliničkom centru preminuo zatvorenik Simo Žižić” i naslovom “Umro od tuge za ženom koju je ubio”. Tekst je, u najvećem dijelu, podsjećanje na zločin ubistva žene u selu Strug kod Šavnika, a u njemu postoji i ova rečenica: ”Prema riječima njegovih kolega iz ćelije, stalno je govorio kako mu je žao što je ubio ženu, te da će njega tuga ubiti”.

Samo jedna rečenica, u kojoj je sadržana parafraza iskaza neidentifikovanih izvora, i u čiju se autentičnost može osnovano posumnjati, poslužila je za naslov teksta. Upravo je taj dio teksta ponovo aktuelizovao ovaj zločin i poslužilo za senzacionalistički formulisan naslov.

⁷² Načelo 1 Kodeksa novinara CG, Smjernica 1.2 Tačnost, pod b): “Pravo javnosti da zna ne može biti opravданje za senzacionalističko izvještavanje. Stoga, novinari ne smiju iskrivljivati informacije pretjerivanjem, neadekvatnim naglašavanjem jednog aspekta priče ili jednostranim izvještavanjem. Novinari moraju izbjegavati naslove ili reklamne slogane koji bi mogli navesti na pogrešan zaključak o suštini dogadjaja ili pojave. Činjenice ne smiju biti iskrivljivane tako što će biti stavljene van konteksta u kome su se desile.”

6.2. Načelo 2 Kodeksa: Kritički odnos prema moćnima

Ni u jednom od objavljenih izvještaja samoregulatornih tijela (pet izvještaja MSS i jednom izvještaju SSLŠ) nije evidentirano kršenje načela 2 Kodeksa,⁷³ oko koga je došlo do spora unutar Savjeta NST i dovelo do prestanka rada tog samoregulatornog tijela (*Vidjeti odjeljak 2 i fusnotu 6 ovog Izvještaja*).

Monitoring HRA pokazao je da jedan dio crnogorskih novinara, u skladu sa drugom rečenicom načela 2 Kodeksa “radi u duhu ideje da bude kritički posmatrač onih koji su moći u društvu, politici i ekonomiji” (pridržavajući se manje ili više profesionalnih standarda ili ih kršeći), dok drugi ne drže mnogo ili ne drže uopšte do takve vrste novinarstva.

Imajući u vidu da je upravo ovaj dio načela 2 Kodeksa u dosadašnjoj samoregulatornoj praksi različito tumačen, neophodno je da se ovo načelo precizira kroz odgovarajuće dopunske smjernice. U tim smjernicama trebalo bi jasno razlučiti kada se od novinara očekuje da radi u duhu navedenog načela, a kada ne, zbog toga što neke novinarske forme (vijesti, izvještaji) nijesu uvijek ni pogodne za tako što. Pored toga, treba imati u vidu i da ovo načelo zadire u samu suštinu kvaliteta novinarstva, a upitno je da li je ovaj kvalitet uopšte moguće normirati i obezbijediti prinudom, tj. sankcionisati njegovo kršenje na bilo koji način.

6.3. Načelo 3 Kodeksa: vijest i komentar zajedno

U periodu od kada HRA prati medije u okviru projekta, evidentirana su tri karakteristična primjera kršenja načela 3 Kodeksa da vijest i komentar budu jasno razdvojeni.⁷⁴

Prvi primjer je iz dnevnika “Dan” (izdanje od 29. septembra 2012), u kome je objavljen izvještaj sa sjednice Anketnog odbora Skupštine Crne Gore, pred kojim je svjedočio u to vrijeme bivši crnogorski premijer Milo Đukanović o slučaju korupcije prilikom privatizacije Telekoma Crne Gore. Naslov izvještaja je najavljen na naslovnoj strani, a izvještaj je u cijelosti objavljen u rubrici “Ekonomija” pod naslovom “Milo lupetao četiri sata”.

Drugi primjer je iz dnevnika “Vijesti” (izdanje od 24. oktobra 2012). U rubrici “Društvo” objavljen je tekst pod naslovom “Ko ne želi da se nađu ubice” i podnaslovom “Zločin bez kazne: Šest godina od ubistva Srđana Vojičića i napada na Jevrema Brkovića”. U tekstu se, u prva dva paragrafa, konstatiše: “Šest godina crnogorska policija i tužilaštvo neće ili ne žele da rasvijete ubistvo Srđana Vojičića i pokušaj atentata na književnika Jevrema Brkovića”/“Šest godina zločin

⁷³ “Novinar je dužan da brani slobodu i pravo na neometano prikupljanje i saopštavanje informacija, kao i na slobodan komentar i kritiku. Novinar radi u duhu ideje da bude kritički posmatrač onih koji su moći u društvu, politici i ekonomiji”.

⁷⁴ “Za novinara su činjenice nepričuvljive, a njegova obaveza je da ih stavlja u pravilan kontekst i onemogući njihovu zloupotrebu, bilo da se radi o tekstu, slici ili tonu. Glasine i pretpostavke moraju se nedvosmisleno naznačiti kao takve. Obaveza je da vijest i komentar budu jasno razdvojeni”.

je bez kazne, a po svemu sudeći, ni nove promjene u vrhu policije neće donijeti neke pomake da se to ubistvo napokon riješi, a ubice nađu tamo gdje im je i mjesto”.

Treći primjer je iz dnevnog lista “Dan” (izdanje od 20. novembra 2012.). U rubrici “Hronika”, na strani 9, objavljen je izvještaj sa suđenja mitropolitu crnogorsko-primorskog Amfilohiju. U nadnaslovu izvještaja je napisano: ”Mitropolit crnogorsko – primorski kažnen zbog navodnog govora mržnje na Badnje veče”.

U slučaju teksta ”Milo lupetao četiri sata”, u naslovu izvještaja je iznesena novinarska ocjena kvaliteta svjedočenja bivšeg premijera Đukanovića, koja se ne nalazi u izvještaju, niti je navedeno da je izgovorio neko od učesnica sjednice, pa se može osnovano pretpostaviti da je to ocjena izvještača ili urednika. U slučaju objavljenog teksta, jasno je da se radi o vijesti, odnosno izvještaju kao jednom od informativnih novinarskih žanrova, u kojima, kako je propisano Kodeksom, nije poželjno da novinar iznosi vlastite vrijednosne sudove, već samo da prezentira činjenice o događaju o kome izvještava.

Tekst iz dnevnika ”Vijesti” pod naslovom ”Ko ne želi da se nađu ubice” je žanrovski hibrid, sastavljen od djelova intervjuja ili izjave zainteresovane strane i novinarskog komentara, koji u bitnome odražava mišljenje zainteresovane strane, konkretno strica ubijene osobe, koje on iznosi u istom tekstu.

U nadnaslovu izvještaja sa suđenja mitropolitu crnogorsko-primorskog Amfilohiju dnevnik ”Dan” je prokomentarisao presudu koristeći riječ ”navodnog”. Komentarisanje presude je, naravno, legitimno, ali nije etično se to čini u izvještaju sa suđenja, pogotovo u okviru naslova vijesti.

Nijedan od ovih primjera nije evidentiran u izvještajima Medijskog savjeta za samoregulaciju (MSS).

6.4. Načelo 4 Kodeksa: ispravka, demanti, izbjegavanje izvinjenja

U periodu koji pokriva ovaj izvještaj bilo je nekoliko primjera da su mediji objavili reakcije oštećene strane i tako ispravili prethodno učinjene greške, ali nijesu, pritom, ponudili izvinjenje na način kako je sugerisano u smjernicama za načelo 4 Kodeksa⁷⁵, što nije evidentirano u izvještajima Medijskog savjeta za samoregulaciju (MSS).

Zakon o medijima, takođe, propisuje pravo na odgovor i ispravku, uključujući i pravo na tužbu za objavlivanje ispravke ili odgovora.

⁷⁵ Smjernica (b) za načelo 4 Kodeksa novinara CG: ”Ako medij utvrdi da je objavio pogrešan izvještaj i time ugrozio reputaciju neke osobe ili institucije, mora, u najkraćem roku, objaviti izvinjenje. Izvinjenje mora biti plasirano tako da odgovara plasmanu izvještaja na koji se odnosi”.

Dnevni list "Dan" je u broju od 3. novembra 2012. nastavio da piše o poslovima Montenegro Difens kompani (ranije pominjana u ovom izvještaju), s tim što je nova priča (objavljena na strani 13 u rubrici "Društvo") najavljenja kao ekskluzivna na prvoj strani pod naslovom "Poslali 30.000 pušaka za kartele iz Meksika" i nadnaslovom "Vladina kompanija preprodavala oružje iz Kine, uprkos američkom embargu". Priča je najavljenja na gornjoj polovini naslovne strane i ilustrovana fotografijom Zorana Damjanovića, direktora MDI.

U broju od 5. novembra 2012. "Dan" je objavio demanti firme MDI u rubrici "Hronika", na strani 10, na donjoj polovini strane. Demanti nije najavljen na naslovnoj strani izdanja lista, iako je u spornom broju priča najavljenja na toj strani, što bi bilo u duhu načela 4⁷⁶ Kodeksa i smjernica⁷⁷ kojima se objašnjava primjena toga načela.

U broju od 8. novembra 2012. "Dan" je objavio mišljenje druge strane u vezi sa navodima iz teksta pod naslovom "Poslali 30.000 pušaka za kartele iz Meksika", i to kao antrfile uz novi tekst koji se bavi istom temom pod naslovom "Istraga zbog tekstova u Danu".

"Dan" nije postupio etično kada je objavio priču bez mišljenja druge strane, u ovom slučaju firme koju je optužio, i bez provjere navoda izvora koji iznose optužbe. Naknadnim objavljivanjem mišljenja optužene strane i demantira greška je djelimično ispravljena, ali je učinjena nova neodgovarajućim tretmanom naknadno dobijenih informacija.

6.5. Načelo 5 Kodeksa: pitanje etničke i nacionalne pripadnosti

Medijski savjet za samoregulaciju (MSS) je u svom poslednjem izvještaju evidentirao slučaj neetičnog pominjanja nacionalne/etničke pripadnosti osoba koje su osumnjičene za određena krivična djela. Taj slučaj su zapazili i saradnici Akcije za ljudska prava (HRA). Riječ je o vijesti objavljenoj na portalu Café del Montenegro 20. januara 2013. u 10:48, u kojoj se navodi da je jedan Albanac, koji godinama živi u SAD u državi Njujork, silovao psa jednog stanara u čijoj zgradi je radio kao domar. U vijesti su navedeni ime i prezime optuženog, njegove godine i fotografija, a naslov je formulisan ovako: "SAD: Albanac silovao komšijinog labradora!"

⁷⁶ Načelo 4 Kodeksa novinara CG: "Obaveza novinara je da dopuni nepotpunu i ispravi netačnu informaciju, pogotovo onu koja može naškoditi, pridržavajući se, pri tom, pravila da ispravka mora biti istaknuta na odgovarajući način".

⁷⁷ Smjernice za Načelo 4 Kodeska novinara CG: (a) Ako medij utvrdi da je objavio izvještaj koji sadrži bitno iskrivljene činjenice, taj medij mora u najkraćem roku objaviti ispravku. Ispravka mora biti plasirana tako da odgovara plasmanu izvještaja na koji se odnosi. Pri tom se mora jasno naznačiti da se ispravka odnosi na prethodni nekorektni izvještaj.
(b) Ako medij utvrdi da je objavio pogrešan izvještaj i time ugrozio reputaciju neke osobe ili institucije, mora, u najkraćem roku, objaviti izvinjenje. Izvinjenje mora biti plasirano tako da odgovara plasmanu izvještaja na koji se odnosi.
(c) "Odgovara plasmanu" u ovom kontekstu znači objavljivanje ispravke na istom mjestu (u slučaju štampanih medija) ili u istoj emisiji (u slučaju elektronskih medija).

Saradnici HRA su u periodu koji obuhvata ovaj izvještaj evidentirali još dva slučaja u kojima se, pored ostalog, na neetičan način pominje nacionalna/etnička pripadnost osoba koje su osumnjičene za određena krivična djela i tako krši načela 5⁷⁸ Kodeksa.

U dnevniku "Blic", izdanje za Crnu Goru, od 6. oktobra 2012. (rubrika "Hronika") objavljena je vijest pod naslovom "Albanci krali po cetinjskim selima", u kojoj se navodi da je policija uhapsila trojicu albanskih državljanina zbog sumnje da su počinili teške krađe na području Cetinja.

U listu "Dan" od 16. novembra 2012. (rubrika "Hronika", strana 11) objavljena je vijest pod naslovom "Roma tukli do smrti", u kojoj se navodi da su osumnjičeni Adrovići uhvatili u krađi Miraša Selimovića (Rom iz naslova vijesti) i da su ga tukli do smrti. U vijesti se, inače, nigdje ne navodi da je Selimović po nacionalnosti Rom, pa isticanje te činjenice u naslovu zvuči kao podilaženje stereotipu da su Romi lopovi i da se u ovom slučaju može raditi o zločinu iz mržnje.

6.6. Načelo 6 Kodeksa: neetično prikupljanje informacija

U periodu koji pokriva ovaj izvještaj evidentiran je jedan primjer prestupa u odnosu na standard propisan Kodeksom⁷⁹ kada se radi o prikupljanju informacija. U izvještaju Medijskog savjeta za samoregulaciju (MSS) ovaj slučaj je, takođe, apostrofiran kao neetičan, ali samo u smislu kršenja načela 3 Kodeksa zbog, kako je ocijenjeno, tendenciozne opreme teksta (misli se na naslov) "koja činjenice iz teksta iskrivljuje na neprimjeren način".

Dnevnik "Dan" je, u izdanju od 18. septembra 2012, objavio tekst pod naslovom "Zlobniče, tvoja faca šteti našoj stvari". Tekst koji je pod istim naslovom najavljen na naslovnoj strani sadrži citate i parafraze iz pisma koje je predsjednik Crkvene opštine u Podgorici Crnogorske pravoslavne crkve (CPC) Igor Koljenšić uputio mitropolitu CPC Mihailu, u kome na njegov račun iznosi teške optužbe.

Dnevnik "Dan" je u broju od 26. oktobra 2012. godine objavio reagovanje autora pisma, u kome ih on optužuje da su ilegalno došli u posjed njegovog pisma, koje je, kako on tvrdi, imalo karakter privatne korespondencije, te da su, objavljinjem istoga, povrijedili njegova Ustavom garantovana prava.

⁷⁸ Kodeks novinara CG u načelu 5 kaže da: "Rasu, vjeru, nacionalnost, etničku pripadnost, seksualnu orientaciju i porodični status čovjeka, novinar će pomenuti samo ako je to neophodno za informaciju", a u smjernicama za ovo načelo se navodi da "kada se izvještava o zločinu, nije dozvoljeno da se pominje vjerska, etnička ili druga manjinska pripadnost osumnjičenog, osim ako ta informacija može biti važna da javnost shvati događaj".

⁷⁹ Načelo 6 Kodeska novinara CG: "Za prikupljanje informacija u bilo kom obliku, novinar koristi profesionalno časne i pravno dozvoljene metode. Odstupanje od ovog pravila dopušteno je jedino u slučajevima kada te metode nijesu dovoljne, a informacija do koje treba doći izuzetno je važna za javnost."

Dnevnik "Dan" nije naveo na koji je način došao u posjed pisma, ali je na osnovu tvrdnji njegovog autora jasno da ono nije bilo namijenjeno javnosti.

Iako je privatne prirode, u pismu su pokrenuta neka pitanja od javnog značaja, jer se tiču odnosa unutar CPC, vjerske organizacija koja okuplja značajan broj ljudi. Dnevnik "Dan" nije, međutim, postupio etično kada je, bez znanja autora, objavio pismo. Ne možemo tvrditi da je "Dan" došao na nečastan način do pisma, ali bi bilo etički ispravno da je o posjedovanju istoga obavijestio autora i tražio njegovu saglasnost za objavljivanje. U slučaju nedobijanja takve saglasnosti, "Dan" se mogao, na osnovu saznanja, baviti temom sukoba na način koji ne bi nužno podrazumijevao citiranje pisma, ali je ono moglo poslužiti kao inicijalna informacija za legitimno profesionalno istraživanje.

6.7. Načelo 7 Kodeksa: zaštita izvora

U izvještajima MSS i SSLŠ nije evidentiran nijedan primjer ogrješenja o načelu 7 Kodeksa, koji reguliše odnos prema izvorima informacija⁸⁰. Takav primjer nijesu uočili ni saradnici HRA.

6.8. Načelo 8 Kodeksa: zaštita privatnosti

U izvještaju Medijskog savjeta za samoregulaciju (MSS) koji obuvata period od 1. avgusta do 1. oktobra 2012. naveden je kao problematičan slučaj objavljinja spiska navodnih "duplih glasača" u dnevniku "Dan" koji sadrži imena i prezimena, JMBG i adrese osoba, ali u tome je prepoznato jedino kršenje Zakona o zaštiti ličnih podataka. U izvještaju se, međutim, previdjelo da je, u navedenom slučaju, ali i u još dva koja nijesu ni pomenuta, došlo i do kršenja etičkih standarda koja propisuje Kodeks⁸¹.

Dnevni listovi "Dan" i "Vijesti" su, u izdanjima od 19. septembra 2012, objavili izvode iz Centralnog biračkog spiska koje im je proslijedila NVO Mreža za afirmaciju nevladinog sektora (MANS), u kojima se nalaze matični brojevi građana/gradanki i adrese njihovog prebivališta.

U dnevnom listu "Vijesti", izdanje od 10. oktobra 2012. (rubrika "Politika") objavljen je tekst pod nadnaslovom "Fantomi: Nakon analize zaključenog biračkog spiska, MANS saopštio da su državni organi napravili minimalne prepravke, uprkos njihovim upozorenjima da postoje brojne nepravilnosti" i naslovom "Ostala vojska duplih birača". U tekstu je otkriven identitet više osoba istog imena i prezimena i njihove privatne adrese.

⁸⁰ "Pravo i obaveza je novinara da štiti povjerljive izvore informacija, ali i da uvijek provjeri motive povjerljivog izvora prije nego mu obeća anonimnost i zaštitu".

⁸¹ U načelu 8 Kodeksa novinara CG navedeno je da je "novinar (je) dužan da se krajnje pažljivo odnosi prema privatnom životu ljudi", te da je "pravo na privatnost obrnuto (je) srazmjerno značaju javne funkcije koju pojedinac obavlja...". U smjernicama za ovo načelo, u Kodeksu novinara Crne Gore je napomenuto da "pravo javnosti da zna, mora se uvijek pažljivo odmjeriti u odnosu na lična prava ljudi", kao i da "privatne adrese ljudi uživaju posebnu zaštitu".

Isto je učinjeno u dnevniku "Dan", izdanje od 10. oktobra 2012. (rubrika "Politika") pod podnaslovom "MANS nakon detaljne analize utvrdio brojne neregularnosti i u konačnoj verziji biračkog spiska" i naslovom "Nije izbrisano 14.000 fantoma".

Objavljanje punih imena i prezimena osoba i njihovih privatnih adresa nije bilo u funkciji dolaženja do istine o tome da li postoje zloupotrebe u biračkom spisku. Dnevničici "Vijesti" i "Dan" nijesu na najbolji način odmjerili pravo javnosti da zna sa ličnim pravima ljudi kojima su otkriveni matični brojevi, a posebno nijesu ispoštivali smjernicu Kodeksa koja upućuje na posebnu zaštitu privatnih adresa. Dnevni listovi su mogli da ukažu na problem validnosti biračkih spiskova i bez otkrivanja matičnih brojeva i adresa ljudi, navodeći da za to posjeduju dokaze, ali ih ne dijeleći sa javnošću.

U izvještaju MSS koji pokriva period od 1. oktobra do 1. decembra 2012. nije evidentiran slučaj etički problematičnog izvještavanja⁸² tri dnevna lista u izdanjima od 8. oktobra 2012. o samoubistvu jedne žene u Podgorici.

"Dan" je u rubrici "Društvo" objavio vijest sa podnaslovom "Vidosava Jovanović izvršila samoubistvo ogorčena ishodom sudskog postupka za ubistvo svog sina" i naslovom "Majka se ubila poslije oslobađajuće presude". U vijesti su izneseni detalji o smrti ove žene. "Dan" je objavio i fotografiju tragično preminule žene, a vijest je najavljena na prvoj strani izdanja, zajedno sa istom fotografijom.

Vijest o samoubistvu u dnevniku "Vijesti" (rubrika "Društvo") podnadnaslovom "Tragedija: Vidosava Jovanović izvršila samoubistvo dan nakon suđenja za ubistvo sina" i naslovom "Majka nije mogla da se pomiri sa presudom". Uz vijest, u kojoj nema previše detalja, objavljena je fotografija lokacije gdje je pronađeno tijelo tragično stradale žene.

U dnevniku "Dnevne novine" vijest o samoubistvu žene (rubrika "Hronika") objavljena je pod nadnaslovom "Nakon oslobađajuće presude" i naslovom "Majka ubijenog izvršila samoubistvo". U podnaslovu vijesti je objavljena rečenica: "Poslije presude Jovanović u hodniku Višeg suda vrištala i klela". Uz vijest je objavljena i fotografija sa policijskog uviđaja na mjestu gdje je pronađeno tijelo tragično stradale žene. Vijest sa istom fotografijom je najavljena na naslovnoj strani "Dnevnih novina".

U tragičnoj smrti ove žene i okolnostima koje su do toga dovele nema ničega što je od izuzetnog interesa za javnost, pa ovaj slučaj ne može biti podveden pod izuzetke o kojima govori Kodeks, a

⁸² Kodeks novinara Crne Gore u smjernicama za načelo 8 kaže da "izvještavanje o samoubistvima od novinara zahtijeva krajnju uzdržanost i odmjerenost" i sugerije da "U takvim situacijama ne treba objavljivati imena i detaljan opis okolnosti u kojima se samoubistvo desilo". Kodeks napominje da su "izuzeci (su) opravdani samo ako je to od izuzetnog interesa za javnost".

tiču se objavljivanja identiteta osobe koja je sebi oduzela život. U novinskim izvještajima se, takođe, oglušilo o sugestiju iz Kodeksa, da se pokaže krajnja uzdržanost i odmjerenošć u ovakvim slučajevima.

6.9. Načelo 9 Kodeksa: otkrivanje identiteta maloljetnika počinilaca ili žrtava krivičnih djela

Monitoring tim Medijskog savjeta za samoregulaciju (MSS) je dobro uočio i osudio primjere neetičnog otkrivanja identiteta maloljetnika u slučaju izvještavanja o krivičnim djelima.

MSS je u izvještaju koji obuhvata period od 1. avgusta do 1. oktobra 2012. naveo da je u izdanjima od 4. i 5. septembra 2012. godine dnevni list "Dan" otkrio identitet maloljetnika osumnjičenog za ubistvo, a u izdanjima od 11. i 12. septembra 2012. isti dnevnik je, izvještavajući o slučaju čedomorstva, otkrio identitet djece majke osumnjičene za čedomorstvo. (Povodom drugog slučaja, MSS je dobio i žalbu zainteresovane građanke.)

U načelu 9 Kodeksa je rečeno da je novinar "dužan da štiti integritet maloljetnih osoba, drugačijih i hendikepiranih", a u smjernicama za ovo načelo se mediji obavezuju "da postupaju u skladu sa načelima Konvencije UN o pravima djece i da sa posebnom pažnjom istražuju informacije koje zadiru u interesu djece".

U načelima UNICEF-a koja se tiču izvještavanja o djeci⁸³, novinarima se sugerije, pored ostalog, da "dostojanstvo i prava svakog djeteta moraju da se poštuju u svim okolnostima" i da se dodatno ne obilježava nijedno dijete. Jedna od smjernica je i da treba uvijek promjeniti ime i zamutiti lik djeteta za koje se zna da je "optuženo ili osuđeno za zločin".

6.10. Načelo 10 Kodeksa: kršenje pretpostavke nevinosti

U tekstovima raznih žanrova, ali uglavnom u informativnim žanrovima (vijesti), objavljenim od 1. septembra 2012. do 1. marta 2013. u pet dnevnih novina koje izlaze i distribuiraju se u Crnoj Gori i u nedjeljniku "Monitor", saradnici Akcije za ljudska prava su evidentirali ukupno 103 slučaja kršenja pretpostavke nevinosti. Pretpostavka nevinosti je kršena tako što su se u naslovnoj kompoziciji (nadnaslov, naslov, podnaslov), u prvom paragrafu ili u nekom drugom dijelu teksta iznosile tvrdnje ili sugerisalo da je neko, čiji je identitet otkriven u potpunosti ili samo preko inicijala, počinio neko krivično djelo, iako je iz cjeline teksta ili izvora na koji se autor teksta poziva (policijsko saopštenje, primjera radi) jasno da je ta osoba samo osumnjičena, osnovano osumnjičena ili samo optužena, ali ne i pravosnažno osuđena.

⁸³ UNICEF, *Reporting guidelines - Reporting guidelines to protect at-risk children* (Smjernice za izvještavanje – smjernice za izvještavanje za zaštitu djece u rizičnom stanju): http://www.unicef.org/media/media_tools_guidelines.html

U više od 54% evidentiranih primjera prepostavka nevinosti je prekršena načinom na koji je formulisan neki dio naslovne kompozicije (nadnaslov, naslov, podnaslov), pri čemu se to najčešće dešavalo u naslovu, a rijeđe u nadnaslovu i podnaslovu.

Primjeri za ovo su naslovi: "Jovanović kralo automobile", "Bulatović nožem teško ranio sugrađanina", "Zaklao ženu", "Ubijao za mafiju", "Ubici djevojčice psihijatrijsko liječenje", "Dvostrukog ubicu ispituju bez prisustva javnosti". U ovim i sličnim primjerima se, u senzacionalističkom maniru, naglašava jedan dio inače problematično intonirane informacije kako bi naslov dobio na atraktivnosti.

U više od 15% slučajeva prepostavka nevinosti je prekršena problematičnom formulacijom nekog od djelova naslovne kompozicije i dijela teksta. U šest slučajeva je to učinjeno problematičnom formulacijom nekog dijela naslovne kompozicije i prvog paragrafa vijesti (lid). U po dva slučaja je to učinjeno načinom na koji je formulisana neka rečenica u prvom, odnosno u nekom od ostalih djelova teksta.

U dva slučaja je to učinjeno u legendi (objašnjenu) koja prati fotografiju. Na fotografiji je, u jednom od ta dva primjera, prikazano privođenje jedne od dvije žene optužene za primanje i davanje mita, a ispod fotografije je legenda: "Uzimali od 50 do 1.300 eura: Prilikom privođenja optuženih".

U primjerima kršenja prepostavke nevinosti, prema podacima dobijenim na osnovu monitoriga HRA, prednjačili su dnevničari "Vijesti"⁸⁴ i "Dan"⁸⁵, koji su prepostavku nevinosti prekršili 23,

⁸⁴ "Crnogorski turisti divljali u Veneciji", 14. septembar 2012; "Kralo bojlere i armature", 20. septembar 2012; "Novac od poreza trošili na provod", 4. oktobar 2012; "Ukralo povjerljiva dokumenta", 4. oktobar 2012; "Rus uhapšen u Baru nudio policajcima mito kako bi ga pustili iz pritvora", 4. oktobar 2012; "Uskakao u kuće i kralo", 4. oktobar 2012; "Uhapšeni lopovi koji su operisali tokom svadbe", 9. oktobar 2012; "Otac htio da doda subuteks", 22. oktobar 2012; "Dvojicu ranio nožem u samoodbrani", 22. oktobar 2012; "Jovanović kralo automobile", 1. novembar 2012; "Pokralo kladionice, pa kupio mobilni", 8. oktobar 2012; "Kralo pa prodavao za siću", 7. novembar 2012; "Ubio joj muža pa joj

odnosno 22 puta. Slijede "Dnevne novine"⁸⁶, koje su to učinile u 18 navrata, i "Blic"⁸⁷, izdanje za Crnu Goru, koji je prepostavku nevinosti prekršio 13 puta. Dnevnik "Pobjeda"⁸⁸ je prepostavku nevinosti prekršio u osam navrata.

Kršenja prepostavke nevinosti se u svim slučajevima odnose na osobe koje su osumnjičene, osnovano osumnjičene ili optužene za vršenje lakših ili težih krivičnih djela. U najmanje dva slučaja je prepostavka nevinosti u naslovima prekršena u slučaju osoba koje su istovremeno bile i žrtve krivičnog djela, što je u suprotnosti sa načelom 10 Kodeksa, kao i preporukom Komiteta ministara Savjeta Evrope o pomoći žrtvama i prevenciji viktimizacije.

U prva tri izvještaja MSS nije uopšte primijećeno kršenje prepostavke nevinosti. Tek u četvrtom i petom izvještaju se navode primjeri ove vrste kršenja Kodeksa, s tim što je u periodu od 1. decembra 2012. do 1. marta 2013. MSS evidentirao samo dva slučaja, dok su u istom periodu saradnici HRA uočili 28 primjera kršenja prepostavke nevinosti u dnevnim listovima "Vijesti", "Dnevne novine", "Pobjeda", "Dan" i nedjeljniku "Monitor".

U četvrtom po redu izvještaju MSS, koji obuhvata period od 1. oktobra do 1. decembra 2012, nije pomenuo slučaj kršenja prepostavke nevinosti u slučaju nastavnice Marije Fatić iz Podgorice, ali je član Monitoring tima, nakon što je objavljeno da je tužilaštvo odbacilo

rekao: "Eto ti ga sad, gospođo", 16. novembar 2012; "Oštrom kašikom napao zatvorenike", 16. novembar 2012; „Šole slomio nos sugrađaninu“, 5. decembar 2013; "Dijelili pare sebi i svojima", 29. decembar 2012; "Sa farme odnio rezervoar", 29. decembar 2012; "Krao alkohol iz Merkatora i Albone", 29. decembar 2012; "Uhapšeni zbog krađe u Nikšiću", 25. januar 2013; "Krao kamere sa škole", 25. januar 2013; "Božović iza rešetaka zbog pokušaja ubistva", 25. januar 2013; "Krao vrata iz škole", 31. januar 2013; "Maloljetnici obili vikendicu policajcu", 7. februara 2013; "Raković uhapšen zbog krađe", 13. februar 2013.

⁸⁵ "Ukrali motor i mobilne telefone", 15. septembra 2012; "Preprodavala ukradeno zlato", 15. septembra 2012; "Krao po stanovima i kućama", 4. oktobar 2012; "Rođaka izbo nožem", 30. oktobar 2012; "Krao nakit", 30. oktobar 2012; "Psihijatri vještače ubicu", 8. novembar 2012; "Batinaši negirali krivicu", 15. novembar 2012; "Ubicu zatekla pred kućom", 16. novembar 2012; „Roma tukli do smrti“, 16. novembar 2012; "Brat i sestra dilovali heroin", 24. novembar, 2012; "Hapšena zbog droge, pa došla na časove", 28. novembra 2012; „Ubijao za mafiju“, 4. decembar 2013; "Uhvaćen na djelu", 18. decembar 2012; "Između sebe podijelili 114.000 eura", 29. decembar 2012; "Zaklao ženu", 3. januara 2013; "Zloupotrijebili položaj", 4. januar 2013; „Heroin nabavljeni iz Crne Gore“, 5. januar 2013; "Maloljetnici opljačkali školu", 8. januara 2013; "Svekra ubila zbog torture", 24. januar 2013; "Skank krili u žbunu", 29. januar 2013; "Reketirali popa", 31. januar 2013; "Pronevjerio 34.500 eura", 1. februar 2013.

⁸⁶ "Kokain u novčaniku Mušinog saputnika", 2. oktobar 2012; „Ukrali ford u naselju Maine“, strana 15, 2. oktobar 2012; "Ulazio kroz prozore i krao zlato i oružje", 4. oktobar 2012; "Ojadio investitore za više od million eura", 4. oktobar 2012; "Ubio uslijed razdraženosti i bijesa", 4. oktobar 2012; "Nožem se spasila od silovanja", 9. oktobar 2012; "Auto oteo drumski razbojnik iz Rožaja", 30. oktobar 2012; "Pljačkao po Starom grad", 30. oktobar 2012; "Pozajmicu platilo nožem u stomak", 30. oktobar 2012; "Izazvao požar, izgorio maslinjak", 31. oktobar 2012; "Ukrale dvije puške", 31. oktobar 2012; "Brat i sestra u uličnoj prodaji", 24. novembar 2012; "Pobjegao iz butika sa neplaćenim kaputom", 1. februar 2013; "Uhapšen podgorički bombaš", 1. februar 2013; "Heroin krio u rezervnoj gumi", 5. februara 2013; "Tužilaš kolima usmratio pješaka", 12. februar 2013; "Srbi pljačkali banke po Sloveniji", 12. februar 2013; "Mugoša svjesno ubio kuma", 12. februar 2013.

⁸⁷ "Uhapšen kradljivac oružja", 4. oktobar 2012; "Ubica djevojčice 24. oktobra u sudu", 4. oktobar 2012; "Albanci krali po cetinjskim selima", 6. oktobar 2012; "Dvostrukog ubicu ispituju bez prisustva javnosti", 6. oktobar 2012; "Lažnim karticama podigao 9.500 eura", 7. novembar 2012; "Ubici djevojčice psihijatrijsko liječenje", 10., 8. novembar 2012; "Ubici komšije određen pritvor", 26. novembar 2012; "Podgoričanin u Budvi počinio 16 krađa", 27. novembar 2012; "Tukao staricu dok mu nije dala 100 eura", 27. novembar 2012; "Uhapšen kradljivac", 29. decembar 2012; "Bulatovic nožem teško ranio sugrađanina", 5. januar 2013; "Tužiteljka uhvaćena u krađi skupih krema za lice", 19. januar 2013; "Pretukli, vezali pa opljačkali staricu", 19. januar 2013.

⁸⁸ "Uhapšen zbog krađe u apoteci Montefarma", 7. oktobar 2012; "Stavljalas skupe kreme u kutije jeftinih", 18. januar 2013; "Tužiteljkine kreme još pod istragom", 23. januar 2013; "Radnik taksija 'De luks' opljačkao stranku", 23. januar 2013; "Ukrao kaput iz butika", 1. februar 2013; "Tužiteljka pred sudijom zbog krađe pomade", 7. februar 2013; "Nikšićanin krao sve i svašta", 7. februar 2013; "Prodao četiri točka sa tuđeg kombija", 7. februar 2013.

policiju krivičnu prijavu protiv nastavnice i advokati skrenuli pažnju da ona može tužiti medije, ocijenio da se ovdje radi o flagrantnom kršenju pretpostavke nevinosti. U svom posljednjem izvještaju, koji obuhvata period od 1. decembra 2012. i 1.marta 2013, MSS ne pominje da je previdio ovaj slučaj, ali u uvodnom dijelu konstatiše da su nastavnicu Fatić “pojedini dnevni listovi nakon hapšenja medijski demonizovali, posvećujući njenom slučaju udarne stranice sa senzacionalističkim naslovima”.

Ovaj slučaj je paradigmatičan upravo po tome što je, zato što je odbacivanjem krivične prijave ponovo izšao na svjetlo dana, pokazao koliko je ozbiljan etički prekršaj kada mediji nekoga neovlašćeno osude prije nego to pravosnažno učine oni koji su za to nadležni, i zato zaslužuje da bude detaljnije opisan.

U dnevniku “Dnevne novine”, izdanje od 24. novembra 2012. (rubrika “Hronika”, strana 12) objavljena je vijest pod naslovom “Brat i sestra u uličnoj prodaji”. U vodećem paragrafu (lid) navedeno je da je “podgorička policija uhapsila brata i sestru Branimira (30) i Mariju (32) Fatić zbog sumnje da su se u dužem periodu bavili nabavkom i prodajom heroina”. U sljedećoj rečenici se kaže da su osumnjičeni nabavljeni heroin, navodno, u svojim stanovima prepakivali u manje zamotuljke radi dalje ulične prodaje po cijeni od 10 eura.

Dnevni list “Dan” je istoga dana objavio vijest (rubrika “Hronika”, strana 9), pod naslovom “Brat i sestra dilovali heroin”. U prvom paragrafu se navodi da su inspektorji kriminalističke policije, u dvije odvojene akcije, u Podgorici i Nikšiću, uhapsili Branimira (30) i Mariju (32) Fatić i Jovana Božovića (37), zbog preprodaje narkotika. Dalje je navedeno da je kod Fatića pronađeno 150 grama heroina, dok je pretresom automobila koji je koristio Božović otkriveno 39 kilograma skanka.

“Dan” je u izdanju od 28. novembra 2012. godine (rubrika “Povodi”, strana 14), objavio priču u kojoj se govori o uzremenosti roditelja učenika podgoričke OŠ “Dr Dragiša Ivanović” zbog toga što se nastavnica Marija Fatić vratila na posao samo nekoliko dana nakon što je uhapšena, zajedno sa bratom, zbog sumnje za neovlašćenu proizvodnju, držanje i stavljanje u promet opojnih droga. U tekstu su navedene informacije iz policijskog saopštenja, na kojima je zasnovana policijska sumnja. “Dan” je u tekstu naveo da nije uspio da obezbijedi mišljenje ni osumnjičene nastavnice, ni uprave škole.

Portal Café del Montenegro je 28. novembra preuzeo vijest iz dnevnika “Dan” pod naslovom “Nastavnica hapšena zbog dilovanja droge, pa došla na časove”.

U objavljenim vijestima je, preko formulacije naslova, ali i prvog paragrafa, prekršena pretpostavka nevinosti osumnjičenih, a to je u slučaju profesorice Fatić dodatno urađeno u naknadno objavljenoj priči u listu “Dan”. Suprotno načelu 10 Kodeksa, koji je jasan u smislu da “novinar mora uvažavati pretpostavku da je svako nevin dok se ne dokaže suprotno”, i da “ne

smije ničim prejudicirati ishod sudskog postupka”, u objavjenim tekstovima je nastavnica Fatić okarakterisana kao krivac.

Opravdano je, naravno, bilo strahovanje roditelja za bezbjednost djece i njihovo zdravlje, i opravdano je to što su se mediji pozabavili ovim slučajem, ali je problematično to što su načinom na koji su obradili priču dodatno uznenirili te roditelje, s jedne, a s druge strane prekršili ljudsko pravo nastavnice Fatić.

Kod nekih od vijesti u kojima su evidentirana kršenja pretpostavke nevinosti bilo je i ogrješenja o još neke standarde profesionalne novinarske etike. U tom smislu je ilustrativan primjer vijesti objavljene u dnevniku “Vijestima” od 20. septembra 2012. pod naslovom: “Druga šutirali nogama u glavu”. Uz vijest je objavljena fotografija dječaka žrtve, kojom se sugeriše da je on teško povrijeđen, jer na fotografiji koristi štake, dok u vijesti piše da su mu konstatovane lakše tjelesne povrede.

U periodu koji pokriva ovaj izvještaj desio se i jedan karakterističan primjer kršenja pretpostavke nevinosti, ali i više načela i standarda Kodeksa, pri čemu je izostala reakcija MSS, iako su kršenja učinjena u mediju koji je član toga samoregulatornog tijela.

U tekstu pod naslovom ”Skandalozno: Vaspitačica vuče za uši i šamara mališane”, objavljenom na portalu Café del Montenegro (CdM) 3. januara 2013. u 15:23, objavljeno je da je neimenovana majka osumnjičila vaspitačicu (objavljen prvi inicijal) iz jednog od podgoričkih vrtića da je tukla njenog sina i da je on zbog toga dobio šećernu bolest. U tekstu je slučaj prokomentaran kao da je već utvrđena istina: ”Saznali smo da vaspitačica S. ima porodičnih problema, ali joj to svakako ne daje za pravo da se iživljava i tuče djecu koja su joj povjerena na čuvanje”.

Autorka teksta je uzela zdravo za gotovo ono što je čula od majke djeteta i nije ni pokušala da provjeri njene optužbe da je vaspitačica tukla dijete, kao ni navode da je zbog toga dijete dobilo šećernu bolest. Novinarka nije konsultovala ljekara koji je liječio dijete ili bilo koga ljekara specijalistu za ovu oblast. Nije pokušala ni da čuje šta ima da kaže vaspitačica koju je dječakova majka optužila.

U navedenom tekstu su prekršena i načela 1⁸⁹, 3⁹⁰ i 8⁹¹ Kodeksa.

⁸⁹ Načelo 1 Kodeksa novinara CG kaže da je “dužnost (je) novinara da poštuje istinu i istrajno traga za njom, imajući uvijek u vidu pravo javnosti da zna i ljudsku potrebu za pravičnošću i humanošću”.

⁹⁰ Načelo 3 Kodeksa novinara CG kaže, pored ostalog, da je “obaveza (je) da vijest i komentar budu jasno razdvojeni”, što u slučaju pomenutog teksta nije učinjeno. Uz to, komentar se temelji na informaciji čija tačnost još nije utvrđena.

⁹¹ U načelu 8 Kodeksa novinara CG se sugeriše da je “novinar (je) dužan da se krajnje pažljivo odnosi prema privatnom životu ljudi”, te da je “pravo na privatnost obrnuto (je) srazmjerno značaju javne funkcije koju pojedinac obavlja, ali je i u tim

6.11. Načelo 11 Kodeksa: prihvatanje privilegija

U izvještajima MSS i SSLŠ nije evidentiran nijedan primjer kršenja načela 11 Kodeksa⁹², koji se tiče eventualnih privilegija koje negativno utiču na novinarsku nezavisnost i kredibilitet. Takve primjere nijesu uočili ni saradnici HRA tokom monitoringa sadržaja dijela crnogorskih medija.

Kršenje ovoga načela je, inače, teško utvrditi, jer o tome najčešće postoje samo indicije u sadržaju i intonaciji novinarskih priča, ali ne i nesumnjivi dokazi, do kojih bi se moralo doći posebnim istraživanjem.

6.12. Načelo 12 Kodeksa: novinarska solidarnost i plagijat

U izvještajima MSS i SSLŠ nije evidentiran nijedan primjer kršenja načela 12 Kodeksa⁹³, kojim je regulisano pitanje novinarske solidarnosti i plagijat, iako su i javno iznijete optužbe za plagiranje od strane portala *Café del Montenegro* i novinske agencije MINA.⁹⁴

Monitoring HRA je pokazao da je prilično rasprostranjena praksa korišćenja cijelih tekstova ili djelova tuđih tekstova a da se, pritom, ne navodi odakle su ti tekstovi uzeti ili, pak, upućivanje na izvor nije urađeno na jasan i nedvosmislen način. Ilustrativan primjer takve prakse je evidentiran u dnevniku "Dan"⁹⁵, koji je preuzeo skoro cijeli tekst "Slučaj 'Podmetnuti zločin': Vujanovići u obračunu sa Mandićem preko njegovog maloljetnog sina - reakcije" sa portala "In4S"⁹⁶(objavljen 8. marta 2013), ne navodeći gdje je taj tekst izvorno objavljen.

Monitori HRA uočili su ilustrativan primjer teksta ispod koga je potpisano novinar "Vijesti", a u kome se navode izjave i čak fotografije sagovornika iz inostranstva bez navođenja izvora, pa se

slučajevima nužno poštovati ljudsko dostojanstvo."

⁹² "Novinar ne smije prihvati privilegije bilo koje vrste koje bi moglo ograničiti ili dovesti u sumnju njegovu autonomnost i nepristrasnost, i nauditi slobodi odlučivanja izdavača i redakcije".

⁹³ "Obaveza je novinara da bude solidaran sa kolegama u mjeri koja ga neće onemogućiti da valjano obavi profesionalni zadatok, niti dovesti u opasnost da se ogriješi o osnovne principe novinarskog kodeksa".

⁹⁴ "Crnogorski novinari često "posude" poneku misao, rečenicu, pa i cijeli tekst, a da ne navedu ko je njihov pravi autor, iako se to rprotivi kodeksu novinarske etike. Nije rijedak slučaj i da se izvještaj ili informacija koju dobije redakcija CdM-a, pojavi u drugom mediju bez navođenja izvora informacija" (Izvor: <http://www.cdm.me/drustvo/crna-gora/krada-novinarskih-tektosva-normalna-pojava>). U izjavi za CdM urednik agencije MINA Milan Žugić je naglasio da svakodnevno kubure sa tim problemom: "Naročito od lokalnih radio i televizijskih stanica, koji na 'razne načine', iako nijesu pretplatnici, objavljaju naše informacije, po pravilu, bez navođenja izvora. Iako svakodnevno imamo problema sa plagiranjem, nijesmo tražili zaštitu svojih autorskih prava na sudu. Smatramo da bi se taj problem mogao riješiti donošenjem adekvatnih zakona, ali i edukacijom novinara da je kodeks osnovno što treba da poštuju".

⁹⁵ <http://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Drustvo&datum=2013-03-09&clanak=370790>

⁹⁶ <http://in4s.net/index.php/akcenat/osvrt/35102-sluaj-podmetnuti-zloin-vujanovii-u-obraunu-sa-mandiem-preko-njegovog-maloljetnog-sina-reakcije-2>

stiče utisak da je opsežno istraživanje na složenu temu sproveo sam novinar.⁹⁷ U sličnom primjeru se tek u okviru teksta, posredno navodi da se istom temom bavio i novinar londonskog "Gardijana" i prenosi se njegov komentar⁹⁸. Kod dnevnika "Dnevne novine" i "Pobjeda" je, za razliku od drugih, naglašena praksa imenovanja izvora od koga je nešto preuzeto.

Plagiranje, kao i novinarsku nesolidarnost, nije, međutim, uvijek moguće precizno utvrditi, ako o tome javno ne svjedoče sami novinari koji su bili žrtve takvog postupanja svojih kolega.

Preporuke:

- Urednici često u iznudici krše prepostavku nevinosti nastojeći da daju atraktivan i kratak naslov. Stavljanjem znaka pitanja na kraju iskaza koji sugeriše nečiju krivicu moguće je, makar djelimično, umanjiti krajnji efekat toga iskaza.
- Kao što je sugerisao Medijski savjet za samoregulaciju(MSS), Kodeks novinara Crne Gore treba ažurirati na način da njime budu obuhvaćeni i novi mediji, ali bi to trebalo uraditi uz konsenzus ili maksimalnu moguću saglasnost, kao što je to prethodno urađeno u slučaju Kodeksa. Pritom treba imati u vidu da je na međunarodnoj konferenciji "Internet 2013 – Oblikovanje politika za unaprijeđenje slobode medija, koju je organizovala Kancelarija OSCE predstavnika za slobodu medija, u Beču, 14. i 15. februara 2013, usvojen "Vodič za samoregulaciju online medija".
- Budući je osnov samoregulacije princip dobrovoljnog prihvatanja pravila, lakše će ta pravila prihvati i poštovati manji i kohezivniji kolektiv kakva je medijska organizacija, odnosno redakcija, nego imaginarni kolektivititet kakva je "cijela profesija", pogotovo ako unutar profesije postoje političke ili ideološke podjele, pa zbog toga samoregulatornu praksu treba prvo njegovati i razvijati među novinarima u redakcijama medija;
- Od suštinske je važnosti da novinarsko izvještavanje, pored kriterijuma etičnosti, zadovolji i kriterijum objektivnosti, što znači da se publici ponudi što je moguće vjerniji odraz konkretne realnosti nekog događaja, plus elementi (bekgraund i redundanca/pojašnjenje) koji omogućavaju da se događaj pravilno kontekstualizuje i shvati. Vjernog odraza konkretne realnosti koja se 'odigrala' u sudnici nema, primjera radi, ako su u novinarskim izvještajima navedeni samo iskazi optuženih, ali ne i odbrane i svjedoka, koje su, pritom, i same žrtve počinjenog zločina.

⁹⁷ "Rendi: Kada bi voda zbilja "pamtila" lijek bi tekao iz slavine", Vijesti, Nauka, str. 36-37, 17. februar 2013.

⁹⁸ Riječ je o tekstu pod naslovom "Visina je bitna na političkoj sceni" (Vijesti, 5. novembar 2012), koji predstavlja reciklažu onoga o čemu je već pisao novinar Nik Fleming u "Gardijanu". Iskorišćena je i ilustracija iz "Gardijana", na kojoj je takođe diskretno naznačen primarni izvor. Originalni tekst je dostupan na: <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2011/oct/18/world-leader-heights-tall>

- Imajući u vidu da je jedinstveno Novinarsko samoregulatororno prestalo da djeluje zbog različitih interpretacija stava iz načela 2 Kodeksa da "novinar radi u duhu ideje da bude kritički posmatrač onih koji su moćni u društvu, politici i ekonomiji", u smjernicama za ovo načelo treba objasniti šta se pod tim tačno podrazumijeva, kako ne bi više bilo nesporazuma, ili na neki drugačiji način preduprijediti moguće nove nesporazume i konflikte unutar novinarske profesije.
- Samoregulatorna tijela bi trebalo da posvete više pažnje praksi plagijata u medijima i da ohrabre i novinare i javnost da ukazuju na takve primjere.